

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Szerb külkapcsolatok közel és távol

Jelige: „...függetlenség, katonai semlegesség...”

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. november

2025.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	3
1. ORSZÁGISMERTETŐ.....	5
1.1 Szerbia és a Balkán-félsziget.....	5
1.2 Történelmi visszatekintés.....	8
2. SZERBIA BIZTONSÁGPOLITIKÁJA	10
2.1 Társadalmi biztonság	10
2.2 Gazdasági biztonság	11
2.3 Politikai biztonság.....	13
2.4 Katonai biztonság	15
3. KÜLKAPCSOLATOK KÖZEL ÉS TÁVOL.....	16
3.1 Szerbia külpolitikai prioritásai, irányai, céljai	16
3.2 Szerbia és a NATO	17
3.3 Szerbia és az Európai Unió	20
3.4 Szerbia és Oroszország kapcsolata	25
3.5 Szerbia és Kína kapcsolata	28
ÖSSZEGZÉS	32
IRODALOMJEGYZÉK.....	34

BEVEZETÉS

TDK dolgozatom során az elmúlt időszakban egyre inkább felértékelődő balkáni régió legnagyobb országával, Szerbiával foglalkozom. Az Európai Unió (EU) számára érthető ennek a régiónak a fontossága már csak földrajzi közelsége miatt is, mert határos az EU-val. Gazdasági potenciáljuk is kecsegtetően hat az Unió országaira, illetve más nemzetközi szereplőkre, mint például multinacionális vállalatok számára is. Az alacsony munkabérek, a természeti erőforrások mind vonzóak lehetnek a külföldi működőtőke számára. A térségben jelentős energiafolyosók is találhatóak, amelyek az EU országainak energiabiztonságához járulnak hozzá. Az ember történelmi tanulmányai során a Balkán-félszigetet Európa puskaporos hordójaként ismerte meg. Az etnikai és vallási megosztottság, az itt élő népek évszázados elnyomása újra és újra kiújuló konfliktusokhoz vezettek. Nem volt ez másképp a 20. század végén sem, amelynek borzalmait a mai napig élnek az emberek emlékezetében. Így hát az EU-nak elemi érdeke, hogy a térség országai közötti vallási, etnikai konfliktusokat kiküszöbölje, megoldást találjon azokra, mert egy fegyveres konfliktus nem csak az érintett országokat teszi tönkre, hanem jelentős biztonsági fenyegetést is jelentene az EU-ra nézve. Az Unió ezen kihívások megoldását az integrációs folyamattól reméli, bízva, hogy az érintett országokban végbe menő reformok, az EU-s normákhoz való igazodás és a kisebbségi jogok betartása, majd végső soron az EU-s tagság megakadályozhat államok közti konfliktusokat, ami egész Európa biztonságához járul hozzá. A térség stabilitásának fenntartásában pedig Szerbiának meghatározó szerepe van. Ezért is esett rá a választásom, amely választás csak további megerősítést nyert a tanulmányaim során szerzett ismeretekkel.

Elsődleges célom, hogy bemutassam Szerbia külkapcsolati főbb jellemzőit a Barry Buzan-féle szektorális biztonsági elmélet mentén,¹ melynek segítségével a biztonság átfogó értelmezése által egyfajta képet kaphatunk az országról. Igaz, ezen szektorok közül a környezeti szektor bemutatására nem kerül sor. Napjaink eseményeit ugyan jelentősen befolyásolják a környezeti tényezők azonban a bemutatását a dolgozatom szempontjából nem tartom relevánsnak. Mint ahogyan arra a munkám címe is utal, Szerbia külkapcsolatait szeretném bemutatni „közeli és távoli kapcsolatok rendszerében”. Ezt pedig olyan módon teszem meg, hogy vizsgálom az EU és Szerbia viszonyát, illetve az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization – NATO) és Szerbia kapcsolatát. Földrajzi elhelyezkedésükből fakadóan a „közel”

¹ BUZAN, Barry - WÆVER, Ole – WILDE, Jaap de (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. 49-141. London: Lynne Rienner Publishers.

rájuk értendő. Az EU-t azért választottam, mert fontosnak tartom, hogy képet kapjunk arról, hogy Szerbiát tagjelölt országként miként befolyásolja az EU-s csatlakozási szándék és, hogy milyen változáson ment keresztül emiatt a szerb politika. A NATO-t azért vettem számba az írásom során, mert mint az észak-atlanti térség biztonságát szavatoló kollektív védelmi szövetség van jelen a térségben ezért fontosnak tartottam a szövetség és Szerbia kapcsolatának ismertetését. Míg a „távoli” kapcsolatok alatt Oroszországgal és a Kínai Népköztársasággal folytatott külkapcsolataikat fogom értékelni. Oroszország és Szerbia történelmi múltja és a mostani Szerbia „életében” betöltött szerepe miatt tartottam relevánsnak dolgozatom során. Kína pedig napjaink globális terének egyik feltörekvő hatalma, aminek súlya mára megkérdőjelezhetetlen és szerepe a nemzetközi kapcsolatok alakulásában is meghatározó. Kínának az egyre növekvő jelenléte a régióban, így Szerbiában is azt gondolom, hogy megkerülhetetlen tényezővé teszi írásom szempontjából. A fent említett nemzetközi szervezetek és országok külkapcsolatát Szerbiával az ezredfordulótól napjainkig fogom számba venni, mivel azokkal a 2000-es évek elejétől vált egyre szorosabbá a kapcsolat, ami Szerbia történelmének az alakulásával van szoros összefüggésben. Értelemszerűen az ország NATO-hoz fűződő viszonyát katonai szempontok alapján, védelmi együttműködések mentén fogom vizsgálni és számot szeretnék adni arról is, hogy egy semleges ország meddig képes elmenni együttműködések keretein belül egy védelmi szövetséggel. Szerbia viszonyrendszerét az Európai Unióval, illetve Oroszországgal és Kínával gazdasági és katonai kapcsolatok szemüvegén keresztül fogom górcső alá venni. Nem csak aktualitásuk miatt esett ezen két területre a választásom, hanem azért is mert az olyan méretű és súlyú ország, mint Szerbia elsősorban a gazdasági érdekeinek rendeli alá politikáját. Láthatjuk, hogy ez a trend, amely a politika alárendelését illeti bizonyos érdekeknek, már a védelmi szektorban is megjelent. Találkozhattunk már a történelem folyamán olyan jelenséggel, hogy országok azért változtatták meg álláspontjukat bizonyos ügyekben, hogy hozzájuthassanak jelentős erőt képviselő haditechnikákhoz. Szerbia, mint ahogyan a térség más országai is az EU tagállamává szeretnék válni. A célhoz vezető útra már ráléptek, azonban igen lassan haladnak előre. Számba veszem ezen folyamatnak a teljesség igénye nélkül történetét. Továbbá választ szeretnék kapni arra a hipotézisemre, miszerint Szerbia külkapcsolati nyitottsága Kína és Oroszország felé beárnyékolja az EU-s integrációját, ami végsősoron annak a végéhez is vezethet. Továbbá arra a hipotézisemre is keresem a választ, amely szerint az elmúlt évek nagymértékű haditechnikai fejlesztéseknek ellenére sem lenne képes az ország önállóan megvédeni területi integritását.

1. ORSZÁGISMERTETŐ

Az első fejezetben röviden ismertetem Szerbia és a Balkán-félsziget más országainak közös múltját, továbbá említést teszek olyan, a térséget érintő történelmi eseményekről is, amelyek befolyásolták Szerbia külpolitikájának alakítását és, amelyek a mai napig hatással vannak a címben is jelölt „közeli és távoli” külkapcsolatokra.

1.1 Szerbia és a Balkán-félsziget

Szerbia a Balkán-félszigeten vagy röviden a Balkánon, azaz Európa délkeleti részén található. Területe valamivel több, mint 88 ezer négyzetkilométer,² lakosságának száma kicsivel haladja meg a 6,6 millió főt.³ Sok kisebbség él az ország területén, amelyek közül a legnagyobb kisebbségi csoportot a magyarok alkotják. Az ország hivatalos nyelve a szerb, az írásmódja pedig a cirill. Ennek ellenére használatban van a latin betűs írásmód is, illetve a kisebbségeknek jogukban áll az anyanyelvüket használni. Az ország fővárosa Belgrád. Földrajzat tekintve Szerbia a Balkán-félsziget északi és középső részén található, az ország északi része azonban a Kárpát-medence déli részén fekszik. Az ország délnyugati részén a Dinári-hegység húzódik, míg délkeleti részét a Balkán-hegység szegélyezi. A régió erről a hegységről kapta a nevét. A szakirodalom egyik csoportja a Balkán-félsziget országai közé sorolja Szlovéniát, Horvátországot, Bosznia-Hercegovinát, Szerbiát, Koszovót, Montenegrót, Albániát, Észak-Macedóniát, Bulgáriát továbbá Romániát is. Más irodalmi csoport pedig bizonyos szinten még Görögországot és Törökországot is a Balkán államaként említi.⁴ A félszigetet Olaszország, Magyarország, Moldova és Ukrajna míg délről a Balkán földrajzi meghatározásától függően Görögország és Törökország vagy az Égei-tenger, keleten a Fekete-tenger, nyugatról pedig a Jón-tenger és az Adriai-tenger határolják.

Ha az ember meghallja azt a szót, hogy Balkán, akkor nagy valószínűséggel a tengerparti nyaraláson túl a balkáni zene, a közismert ételeik, mint például a csevap csicsa és a soknemzetiségű régió az, ami eszébe juthat. A Balkán ugyanis e tekintetében igen heterogén, ami a vallási sokszínűségért, illetve a társadalmi és politikai helyzetért is felelős.

² Szerbia Köztársaság Nagykövetsége Budapest-Magyarország. <http://www.budapest.mfa.gov.rs/hun/serbia.php> (2024.09.09.)

³ Statistical Office of the Republic of Serbia. <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/> (2024.09.09.)

⁴ ALLCOCK, John B. – CRAMPTON, Richard J. – DANFORTH, Loring: Balkans. Britannica, last updated: 10th of July, 2023. <https://www.britannica.com/place/Balkans> (2024.09.09.)

1. ábra A Balkán-félsziget etnikai és vallási összetétele⁵

Ahogy az első ábra is jól szemlélteti nem csak önmagában a balkáni régió sokszínű etnikailag, hanem bizonyos országok is. Ez a heterogén etnikai összetétel és az olykor felerősödő nacionalizmus az első számú oka az országok belső és egymással való konfliktusainak.⁶ A második világháború után megalakult Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság 1991-es felbomlása a tagköztársaságok közti gazdasági és politikai nézetkülönbségeken túl a társadalmi, azaz az etnikai tényezőkre is visszavezethető.⁷ Igaz, hogy az államalakulat felbomlása után vagyunk már több, mint három évtizeddel, de ezek a feszültségek – igaz mérséklődve – de még mind a mai napig éreztetik hatásukat a Nyugat-Balkánon. A Nyugat-Balkánhoz⁸ soroljuk Horvátországot, Bosznia-Hercegovinát, Szerbiát, Montenegrót, Koszovót, Albániát és Észak-Macedóniát.⁹ Ez az elnevezés egy mesterségesen létrehozott, politikai-fogalom,¹⁰ amely a térség azon államait foglalja magába, amik földrajzi elhelyezkedésük miatt hasonló történelmi múlttal bírnak.¹¹ Gazdasági, politika és társadalmi mivoltukból fakadóan egy egységet képeznek. A felbomlott Jugoszláviából egyedül Szlovénia

⁵ Nemzeti Köznevelési Portál: Földrajz 8. https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/foldrajz_8/lecke_05_005 (2024.09.09.)

⁶ JUHÁSZ József (2014): Az EU és a Nyugat-Balkán ma. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 8(2), 28-35. https://epa.oszk.hu/02000/02090/00021/pdf/EPA02090_mediterran_2014_02_28-35.pdf (2024.10.22.)

⁷ SZILVÁGYI Tibor (2019): A Nyugat-Balkáni államok európai integrációja és biztonsági helyzete. *Biztonságtudományi Szemle*, 1(4), 53-82. <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/41> (2024.09.09.)

⁸ LŐRINCZNÉ Bencze Edit (2013): *Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*. Budapest: Aposztróf. https://mersz.hu/dokumentum/m658acube_28/ (2024.09.09.)

⁹ Európai Parlament hivatalos oldala <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/168/a-nyugat-balkan> (2024.09.09.)

¹⁰ Ez egy Európai Unió fogalom.

¹¹ REMEK Éva (2016): Az EU bővítéspolitikája: a Nyugat-Balkán. *Tanulmánykötet a 7. BBK előadásaiból*. 186-194. https://real.mtak.hu/85321/1/186_7BBK_2016_kiadvany_2_kotett_ISBN_978_615_5460_97_5_u.pdf (2024.10.27.)

az az ország, amelyik nem tartozik ebbe a csoportba, azonban Albánia, ami nem volt tagköztársasága Jugoszláviának mégis ebbe a körbe tartozik.

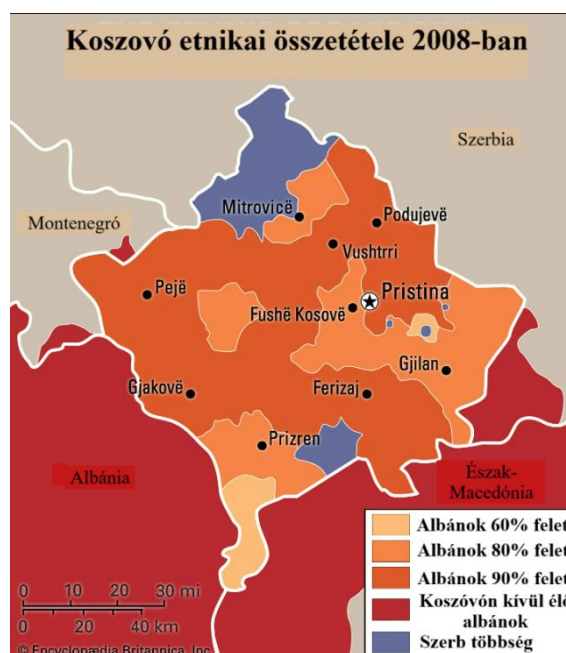
Igaz, nemcsak a hasonló történelmi múlt, hanem a jövőben elérni kívánt célok is összekötik ezeket az államokat. Céljukként tűzték ki ezek az államok az EU-hoz való csatlakozásukat, amelyet Horvátország már 2013-ban teljesített is. Emellett – Szerbia kivételével – az összes állam csatlakozni kíván a NATO-hoz, amit Horvátország, Montenegró, Észak-Macedónia és Albánia már sikerrel abszolvált is. A nyugat-balkáni integráció nem csak az egyes országoknak, hanem a térséggel szomszédos országoknak, az Európai Uniónak és a NATO-nak is az érdeke. Az EU célja a béke, a stabilitás és a gazdasági fejlődés előmozdítása.¹² Már 1999-ben megindult a régió országai és az EU között az úgynevezett Stabilizációs és Társulási Folyamat (Stabilization and Association Process - SAP, amelyet Stabilizációs és Társulási Megállapodás (Stabilization and Association Agreement – SAA) aláírása követett minden érintett állam részéről, valamint más kulcsfontosságú nemzetközi szereplőket tömörítő stabilitási paktumot is létre hoztak, amelyet 2008-ban a Regionális Együttműködési Tanács váltotta fel. 2003-ban a Szalonikiben tartott Európai Tanács ülésen kijelentették, hogy a stabilizációs és társulási folyamatban résztvevő összes ország az EU potenciális tagjelöltje. A NATO-hoz csatlakozni kívánó Bosznia-Hercegovina és Koszovó előtt azonban még hosszú út áll ahhoz, hogy tagja legyen ennek a kollektív védelmi szövetségnek, derül ki Lord Mark Lancaster jelentéséből. *„Egy olyan régióban, ahol szinte minden állam és terület nyugatra tekint az euroatlanti jövő felé, a Koszovó és Bosznia-Hercegovina visszahúzódó problémaköreinek újra kell összpontosítaniuk a szövetségesek jelentős figyelmét: A szövetségeseknek meg kell barátkozniuk azzal, hogy ezek a kihívások szélesebb körű destabilizációs potenciált jelentenek. A Belgrád-Pristina párbeszéd megrekedése és a Bosznia-Hercegovinában tapasztalható politikai bénultság megakadályozza Szerbia, Bosznia-Hercegovina és Koszovó EU-csatlakozási folyamatának előrehaladását; továbbra is a regionális instabilitás fő tényezője; gátolja a hatékony regionális gazdasági integrációt, és támogatja a bűnszövetkezeteket abban, hogy a régiók gyenge intézményeit fegyver-, kábítószer- és emberkereskedelemre használják ki.”*¹³

¹² Európai Parlament hivatalos oldala <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/168/a-nyugat-balkan> (2024.09.09.)

¹³ NATO Parliamentary Assembly. 2024 - Western Balkans: Renewed Security Challenges on NATO's Doorstep. Lord Mark Lancaster (United Kingdom) - Preliminary Draft Report. <https://www.nato-pa.int/document/2024-western-balkans-report-lancaster-050-dscfc> (2024.09.20.)

1.2 Történelmi visszatekintés

Ha csak az általam elemzésre megjelölt időszakot nézzük Szerbia történelme a közelmúltban is igen eseménydús volt. Az 1999-ben véget érő koszovói konfliktus¹⁴ után a NATO vette át a tartomány feletti irányítást. A fegyveres konfliktus 1989-re vezethető vissza, amikor az akkori szerb vezető Slobodan Milošević megvonta a tartománytól azt a magas fokú autonómiát, amit addig élvezett Szerbián belül.¹⁵ Irányítását közvetlenül Belgrád alá vonta.

2. ábra Koszovó etnikai összetétele 2008-ban¹⁶

Ahogy az a második ábra is szemlélteti Koszovó lakosságát, etnikai összetételét tekintve kijelenthetjük, hogy főként koszovói albánok élnek itt, emellett még szerb népcsoport van jelen. Igaz, hogy ez a térkép a 2008-as etnikai összetételt mutatja azonban jelentős változás nem történt a koszovói válság időszakától. Az elégedetlenség 1998-ra fegyveres összecsapásokig eszkalálódott a szerb katonai, rendőri erők és a koszovói albán erők között. Az összecsapásokban 1500-nál több koszovói albán veszítette életét és a lakosság több, mint 90%-a kényszerültek elhagyni otthonaikat.¹⁷ A nemzetközi közösség a további humanitárius kockázatoktól és a konfliktus országhatáron túlra terjedésétől tartva tett lépéseket a konfliktus megoldására. A helyzet romlását látva az Észak-atlanti Tanács kilátásba helyezett légicsapásokat Szerbia ellen. Ezzel a lépéssel próbálták Miloševićet rákényszeríteni, hogy a

¹⁴ Allied Joint Forces Command Naples. KFOR. Conflict Background. <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history/conflict-background> (2024.09.22.)

¹⁵ A polgárháború további részleteiért lásd: JUHÁSZ József (1999): Volt egyszer egy Jugoszlávia. Budapest: Aula Kiadó.

¹⁶ Britannica.com. Kosovo conflict. <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict> (2024. 09.23.)

¹⁷ WEBBER, Mark (2009): The Kosovo war: a recapitulation. *International Affairs*, 85(3), 447–459. <https://academic.oup.com/ia/article/85/3/447/2326039?login=true> (2024.11.08.)

szerb fegyveres erőket vonják ki Koszovóból. Ezt követően Milošević hajlandó volt a párbeszédre és magasrangú NATO és Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) képviselőkkel folytatott tárgyalások után a szerb vezető kivonta erőit Koszovóból. A konfliktus azonban 1999 januárjában újra kiújult. Ezt megelőzően az ENSZ Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) 1203-as számú határozata¹⁸ lehetővé tette az Európai Biztonsági és Együttműködés Szervezetének (EBESZ) hogy létrehozza az úgynevezett Koszovói Ellenőrző Missziót (Kosovo Verification Mission – KVM), a NATO pedig légi megfigyelést hajtson végre.

A kiújult konfliktust először még tudták kezelni a KVM keretein belül azonban január közepén már kevésnek bizonyultak. Kísérletek zajlottak a konfliktus békés rendezésére azonban a szerb fél nem mutatott hajlandóságot efelé. 1999 márciusában az EBESZ KVM is elhagyni kényszerült a régiót ugyanis atrocitások érték őket a szerb hadsereg részéről. Az amerikai ENSZ nagykövet Richard Holbrooke belgrádi látogatásával kívánta rávenni Miloševićet a fegyveres erők újbóli kivonására azonban ez az útja sikertelen volt így világossá tette, hogy a NATO légi úton fog Szerbiára csapásokat mérni. A légi műveleteket ideiglenesen függesztették fel 1999 júniusában, miután megkezdtek a szerb erők kivonását a területről. Ezekután június 9-én a NATO és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság között kötött egy megállapodás, aminek értelmében vonták ki a szerb katonai és rendőri erőket. Június 10-én az ENSZ BT meghozta az 1244-es határozatát,¹⁹ amely többek között azt tartalmazta, hogy az ENSZ égisze alatt nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétet kell biztosítani Koszovóban. Június 12-én már megkezdődött a misszió telepítése Koszovóba, ami június 20-án a szerb csapatok teljes kivonulásával meg is kezdte működését. Ez a NATO misszió a mai napig jelen van Koszovóban, ahol a béke és biztonság zálogát jelenti. Azonban jogosan vetődik fel az emberekben az a gondolat, hogy mi lesz akkor, ha a Kosovo Force (KFOR) kivonul Koszovóból. Hasonló jelenséget láthattunk 2021-ben Afganisztánban,²⁰ amikor a 20 éve ott állomásozó NATO csapatokat kivonták majd az általuk felépített közigazgatás, a megszervezett és felfegyverzett katonai és rendőri erők pillanatok alatt omlott össze és vették át a hatalmat a hegyi barlangokból előbújó, gumipapucsos emberek. Koszovó 2008-ban kikiáltotta függetlenségét Szerbiától, amit a világ országainak csak valamivel több, mint a fele ismerte el. Az EU országai közül

¹⁸ United Nations Digital Library. United Nations Security Council Resolution 1203. <https://digitallibrary.un.org/record/262334?v=pdf> (2024.09.22.)

¹⁹ United Nations Digital Library. United Nations Security Council Resolution 1244. <https://digitallibrary.un.org/record/274488?v=pdf> (2024.09.23.)

²⁰ Európai Tanács: „A kaotikus afganisztáni kivonulás arra kényszerít bennünket, hogy felgyorsítsuk az európai védelem őszinte átgondolását” <https://www.consilium.europa.eu/hu/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/> (2024.09.23.)

Spanyolország, Románia, Szlovákia, Ciprus és Görögország azok az országok, amik nem ismerték el függetlenségét.²¹ 2008-ban a teljes lakosságarányát tekintve 92,9%-ban albánok, 5%-ban szerbek, a maradékot pedig egyéb etnikumok tették ki.²² Ha tovább nézzük Szerbia történelmét elérkezünk 2006-hoz, amikor is Montenegró kikiáltotta függetlenségét ezzel megszűnt a 2003-ban létrejött Szerbia és Montenegró nevű államalakulat.²³

2. SZERBIA BIZTONSÁGPOLITIKÁJA

Ebben a fejezetben a buzani szektorok közül az általam választott négy szektor kap helyet, mert a dolgozatomhoz gyűjtött anyagokban e szektorok kaptak helyet. A kutatómunka során én is azonosultam ezzel, mert a választott szektorok tartalmi elemei közvetlen kapcsolatban vannak a címbéli témával. A Buzan féle biztonság-elmélet segítségével egy átfogó képet adok Szerbia biztonságpolitikájáról, azokról a szektorokról, amelyek közvetlen befolyással vannak a harmadik fejezetben taglalt „közeli és távoli” külkapcsolatokra.

2.1 Társadalmi biztonság

Szerbia Alkotmánya kimondja,²⁴ hogy az állam társadalmát több nemzetiség alkotja. A kisebbségi jogokat pedig a nemzetközi jogi normák szerint biztosítja a területén élő kisebbségeknek. *„Az emberi és kisebbségi jogokra vonatkozó rendelkezések értelmezése a demokratikus társadalmi értékek fejlesztésének javát szolgálja, összhangban az emberi és kisebbségi jogokra vonatkozó érvényes nemzetközi szabványokkal, valamint a megvalósításukat felügyelő nemzetközi szervezetek gyakorlatával... Tilos bármilyen alapon történő, közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetés, de különösen a faj, nem, nemzeti hovatartozás, társadalmi származás, születés, vallás, politikai vagy más meggyőződés, vagyoni állapot, kultúra, nyelv, életkor és szellemi- vagy testi fogyatékoság miatt.”*²⁵ Az Alkotmány biztosítja továbbá a sajtószabadságot és a szabad véleménynyilvánítás jogát. Az előbbi azonban nem teljesen valósul meg ugyanis a kormánykritikus médiát próbálják ellehetetleníteni, az ellenzéki

²¹ KÖBÁNYAI Dénes (2019): Szerbia EU-integrációja? álom marad a csatlakozás? Biztonságpolitika.hu, 2019. november 3. <https://biztonsagpolitika.hu/elemezsek/szerbia-eu-integracioja-alom-marad-a-csatlakozas> (2024.09.23.)

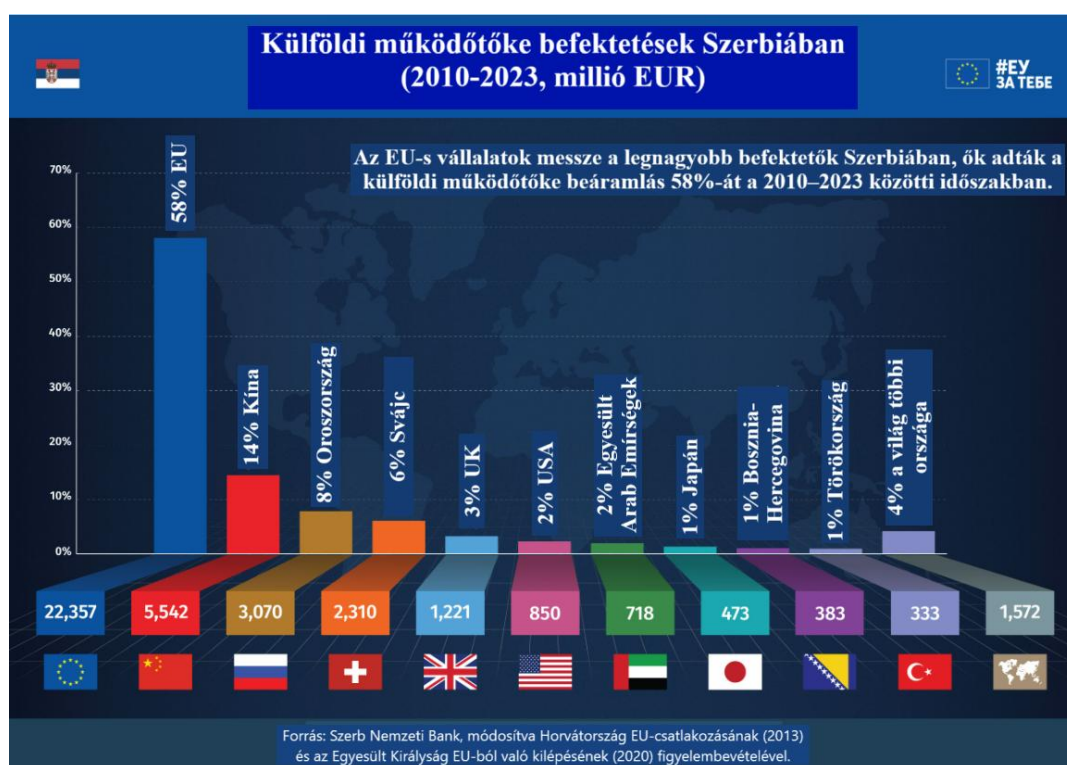
²² SZILVÁGYI Tibor (2019): A Nyugat-Balkáni államok európai integrációja és biztonsági helyzete. *Biztonságtudományi Szemle*, 1(4), 53-82. <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/41> (2024.09.24.)

²³ BÍRÓ László (2018): Montenegró függetlenné válása. *Világtörténet*, 2018(4), 589-609. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=981135> (2024.09.24.)

²⁴ Szerb Köztársaság Alkotmánya. 2006. https://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf (2024.09.24.)

²⁵ Szerb Köztársaság Alkotmánya. 2006. https://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf (2024.09.24.)

amelyekre azért van szükségük, hogy az uniós szabályokhoz, előírásokhoz, szakpolitikákhoz és gyakorlatokhoz igazodva felkészüljenek az uniós tagságra. A szerb gazdaság mára nagyon szoros kapcsolatban van az EU-val és annak egyes tagállamaival. Kereskedelmének jelentős részét is ezekkel az országokkal folytatja. Az ország gazdasága ugyan évről évre jobban teljesít azonban az uniós szinthez mérve még jócskán elmaradott, a munkabérek alacsonyak, illetve az életszínvonal sem magas.³⁵ Jelentős vonzerőt jelent azonban a külföldi működőtőkének az alacsony munkabér, aminek közel 60%-a az EU-ból jön. Ezt szemlélteti a harmadik ábra.

3. ábra Működőtőke beáramlása Szerbiába³⁶

Az európai integráció többek között azért is vált általános napirendi ponttá, mert a szerb gazdaság ezer szállal fonódott egybe az EU-val, ami a legfőbb kereskedelmi partnere is Szerbiának. Az EU-val történő kereskedelem mind az export, mind az import tekintetében meghaladta a 60%-ot.³⁷ Legfőbb kereskedelmi partnerei között főként európai országok vannak azonban Kína és Oroszország is ebbe a sorba tartozik. A Szerbiával folytatott import- és exportkereskedelem tekintetében az uniós országok közül Németország és Olaszország állnak első helyen. Mindkét ország legnagyobb mértékben gépeket, atomreaktorokat, kazánokat és

³⁵ World Population Review. Standard of Living by Country | Quality of Life by Country 2024. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/standard-of-living-by-country> (2024.11.15.)

³⁶ EU in Serbia. Trade. <https://europa.rs/trade/?lang=en> (2024.10.08.)

³⁷ KOLLER Boglárka szerk. – ÖRDÖGH Tibor szerk. (2019): Európaizáció a Nyugat-Balkánon. 183.o. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.

egyéb nem kategorizált árucikkeket exportálnak Szerbiába.^{38 39} Németországba Szerbia legnagyobb mértékben elektronikai cikkeket,⁴⁰ Olaszországba pedig ruházati cikkeket exportál.⁴¹ Kína relációjában Szerbia legjelentősebb exportterméke az érces salak és a hamu,⁴² míg Kínából a legnagyobb volumenű importtermékek az elektronikai berendezések.⁴³ Oroszország és Szerbia között a külkereskedelem, ugyan nem olyan volumenű, mint Kínával vagy az Unióval azonban még akkor is számottevő. A két ország között a legnagyobb mértékben ásványi tüzelőanyagok, olajok, desztillációs termékek,⁴⁴ illetve gépek, atomreaktorok, kazánok teszik ki.⁴⁵

2.3 Politikai biztonság

Szerbia államformája 1945 óta köztársaság, politikai rendszerét pedig parlamentáris kormányforma jellemzi. Szerbia belpolitikai helyzetét alapvetően határozza meg az, hogy a parlamenti választáson a szavazópolgárok csak a pártok által állított listákra szavazhatnak, így arányossá téve a választás eredményét, azonban ez azt eredményezheti, hogy egy politikai erő sem képes az egyszerű többséghez szükséges szavazatok számát megszerezni így koalíciós kormány alakítására kényszerülnek. Ez azonban az eltérő értékeket, nézeteket képviselő koalíciós partnerek körében nézeteltérésekhez vezethet, ami kormányválságot is eredményezhet.⁴⁶

A szerbiai politikai pártok profilját tekintve három felé lehet osztani. A délszláv háborúnak a szerb nacionalizmusra gyakorolt hatása máig nyomot hagyott a társadalomban így a politika is rezonál rá ezért a szerb nacionalizmus az alapja egyes politikai pártoknak. A múlthoz való viszony is eszenciáját adja bizonyos pártoknak, míg az európai integráció is meghatározóvá vált

³⁸ Trading Economics. Serbia Imports from Germany. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports/germany> (2024.11.14.)

³⁹ Trading Economics. Serbia Imports from Italy. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports/italy> (2024.11.14.)

⁴⁰ Trading Economics. Serbia Exports to Germany. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports/germany> (2024.11.14.)

⁴¹ Trading Economics. Serbia Exports to Italy. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports/italy> (2024.11.14.)

⁴² Trading Economics. Serbia Exports to China. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports/china> (2024.11.14.)

⁴³ Trading Economics. Serbia Imports from China. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports/china> (2024.11.14.)

⁴⁴ Trading Economics. Serbia Imports from Russia. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports/russia> (2024.11.15.)

⁴⁵ Trading Economics. Serbia Exports to Russia. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports/russia> (2024.11.15.)

⁴⁶ ÖRDÖGH Tibor (2014): Szerbia pártrendszerének változása, 1990-2014. In. BERÉNYI János (szerk.): *Tudástérkép. Újvidék: VMAT, 178-193.* https://real.mtak.hu/90933/1/%C3%96rd%C3%B6gh%20Tibor_Szerbia%20p%C3%A1rtrendszer%C3%A9nek%20v%C3%A1ltoz%C3%A1sa%2C%201990-2014_In%20Ber%C3%A9nyi%20J%C3%A1nos%20%28szerk.%29_Tud%C3%A1st%C3%A9rk%C3%A9p_VMAT_%C3%9Aavid%C3%A9k_2014_pp.178-193..pdf (2024.10.17.)

a pártok között. Az értékeken, ideológiákon alapuló pártokon kívül a politikai palettát színesítik az etnikai alapon szerveződő pártok, mint például a magyar, albán vagy bosnyák. A szerb parlamentbe 250 képviselőt választhatnak a szavazópolgárok, egyfordulós választás keretén belül. A legutóbbi parlamenti választásra 2023. december 17-én került sor, amely egy előrehozott választás volt. Az ezredforduló óta eddig csak egy parlamenti ciklust sikerült teljesen kitölteni 2008-2012 között. Ezen a parlamenti cikluson kívül mindig előrehozott választásokat kellett tartani. Az új parlament 2024 februárjában alakult meg.⁴⁷ Szerbia legerősebb pártja, amely az elnököt és a legerősebb kormánypártot is adja az a Szerb Haladó Párt. 2008-ban jött létre, amikor néhány politikus kilépett a Szerb Radikális Pártból. Alapítói között volt a jelenlegi köztársasági elnök, Aleksandar Vučić is. Ez a párt egy jobboldali párt, amelynek célja a szerb területi egység megőrzése, a demokratikus állam és az ebből fakadó emberi jogok biztosítása, modern piacgazdaság feltételeinek megteremtése. Szakítanak továbbá a kirekesztő és kisebbségellenes politikával.⁴⁸ A Szerbiai Szocialista Pártot 1990-ben alapították, amely önmagát egy haladó szellemiségű baloldali pártként definiálta. Ennek a pártnak az elnöke volt Slobodan Milošević. A párt napjainkban az európai integráció elkötelezett támogatója, támogatják az ipar privatizációját. Programjuk alapját pedig a szociális igazságosság és a demokratikus szocializmus adja. A Vajdasági Magyar Szövetséget 1994-ben alapították azzal a céllal, hogy a vajdasági magyaroknak legyen politikai érdekképviselője. Az elmúlt évek országos választásain sorra mandátumhoz jutottak, jelenleg hat képviselőjük ül a parlamentben.⁴⁹ A jelenlegi kormánykoalíciónak ezen pártok, illetve még a bosnyák és horvát kisebbségi pártok is a koalíció tagjai. A legnagyobb ellenzéki erőként a Szerbia az erőszak ellen nevű lista jutott be. A törvényhozó hatalom azonban aligha tud kontrollt gyakorolni a végrehajtó hatalom felett, ami így aláássa a demokratikus elszámoltathatóságot. A végrehajtó hatalom, azaz a kormány az igazságszolgáltatásra is nyomást gyakorol, így annak a függetlensége szenved csorbát. Vezető kormánytisztviselők gyakran nyilatkoznak folyamatban lévő vizsgálatokról és bírósági ügyekről is. Olyannyira nagy a nyomás a bíróságokon és az ügyészségeken, hogy ha egy politikailag kényes ügy kerül az ügyészség elé, az érintett politikus

⁴⁷ Magyar Hírlap. *Megalakult az új szerb parlament*. 2024. február 6.

<https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20240206-megalakult-az-uj-szerb-parlament> (2024.10.17.)

⁴⁸ ÖRDÖGH Tibor (2014): Szerbia pártrendszerének változása, 1990-2014. In: BERÉNYI János (szerk.): *Tudástérkép*. Újvidék: VMAT, 178-193.

https://real.mtak.hu/90933/1/%C3%96rd%C3%B6gh%20Tibor_Szerbia%20p%C3%A1rtrendszer%C3%A9nek%20v%C3%A1ltoz%C3%A1sa%2C%201990-2014_In%20Ber%C3%A9nyi%20J%C3%A1nos%20%28szerk.%29_Tud%C3%A1st%C3%A9rk%C3%A9p_VMAT_%C3%9A%20j%C3%A9vk%C3%A9k_2014_pp.178-193..pdf (2024.10.17.)

⁴⁹ Vajdasági Magyar Szövetség. Képviselők és tisztségviselők. <https://www.vmsz.org.rs/rolunk/kepviselok-es-tisztsegviselok> (2024.10.18.)

közbenjárása nyomán az ügy sosem kerül a bíróság elé. A kormány által leuralt médiavilágban előfordulnak lejárató kampányok az igazságszolgáltatásban dolgozók ellen így befolyásolva őket.⁵⁰ Továbbá olyan független szervek, mint például az ombudsman vagy a közérdekű tájékoztatásért és személyes adatok védelméért felelős biztos is jelentős politikai nyomásnak van kitéve.⁵¹ Az ilyen nyomásgyakorlások ellehetetlenítése végett 2020 végén indult újra az igazságszolgáltatás függetlenségét célzó alkotmányos reform, melynek az eljárása 2021-ben indult el.

Összegezve elmondható, hogy az alkotmányos reformok végbemenetele annak a garanciája, hogy az igazságszolgáltatás befolyásolhatósága csökkenjen, ez azonban igen kicsi.⁵² Ezek pedig a jogállamiság meglétének kérdéseit vetik fel, amelynek megléte és biztosítása az EU-s csatlakozás egyik alapvető feltétele.

2.4 Katonai biztonság

Az egyre dinamikusabban változó és komplex nemzetközi kapcsolatok, a világban egyre növekvő instabilitás és kiszámíthatatlanság jellemzi a biztonsági környezetet, ami minden országot arra sarkall, hogy megtalálja a megfelelő módját a biztonságának és védelmének garantálására. Szerbia határait, az ország területi integritását, szuverenitását és lakosságát a szerb haderő hivatott megvédeni. Ennek a sikeres teljesítéséhez a 2021-ben kiadott Szerb Védelmi Stratégiában leírtak szerint a következőknek kell teljesülnie:⁵³ a védelmi rendszer hatékony irányítása; a biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések időben történő észlelése és megelőzése; fegyveres fenyegetésekkel szembeni elrettentés és a hatékony katonai védelem; hatékony polgári védelem; együttműködés a KFOR-ral Koszovó és Metóhia Autonóm Tartományban az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozatával összhangban; az államhatár hatékony ellenőrzése; a lakosság hatékony védelme és mentése békében, szükségállapotban és háborúban; a kiberbiztonság javítása; a kritikus infrastrukturális

⁵⁰ BTI 2024 Country Report Serbia. https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2024_SRB.pdf (2024.10.20.)

⁵¹ BIHARI Rita (2024): *A Nyugat-Balkán regionális biztonsági dinamikájának kérdései az Európai Unió transzformatív hatásának tükrében*. PhD-disszertáció. Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

⁵² POPOVIĆ, Sofija – IVKOVIĆ, Aleksandar (2021): *Small Steps and Unsolved Problems: The Report on Reforms in the Area of the Rule of Law in Serbia, October 2020 - June 2021*. Belgrade. <https://centarsavremenepolitike.rs/wp-content/uploads/2020/07/Small-Steps-and-Unsolved-Problems.pdf> (2024.10.20.)

⁵³ Defence Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021. https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog4-StrategijaOdbraneRS-ENG.pdf (2024.11.03.)

létesítmények biztonságának biztosítása; hatékony válságkezelés.⁵⁴ A szerb hadsereg létszáma 28 ezer fő körül alakul és további nagyságrendileg 50 ezer tartalékkal rendelkezik.⁵⁵ Ezek a katonák azonban nem csak Szerbia biztonságát óvják, hanem a világ számos pontján teljesítenek szolgálatot.

Elmondhatjuk, hogy több nemzetközi műveletben és misszióban is részt vesznek szerb katonák az EU, az ENSZ és az EBESZ égisze alatt, hogy hozzájáruljon Szerbia a régió és a világ biztonságához. Annak érdekében, hogy az ország képes legyen megvédeni magát külső fenyegetésektől védelmi képességeit fejleszti és modernizálja. Erről azonban később fogok szót ejteni részletesebben, hogy ezt hogyan és milyen államokkal együttműködve teszi meg.

3. KÜLKAPCSOLATOK KÖZEL ÉS TÁVOL

3.1 Szerbia külpolitikai prioritásai, irányai, céljai

Ebben a részben összefoglalom a 2021-ben kiadott Szerb Biztonsági Stratégiában meghatározott keretrendszer prioritásait, céljait, az ország külpolitikai irányultságát. Ez a dokumentum a stratégiai dokumentumok hierarchiájában a legmagasabb helyet foglalja el. Továbbá alapjául szolgál a hierarchiában soron következő ágazati stratégiáknak, mint például a már korábban említett védelmi stratégiának. A dokumentum összegzi a stratégiai környezetet, aminek része az ország. Megállapítja, hogy a világ politikai, gazdasági, kulturális és biztonsági kapcsolatai egy globális, többpólusú és multilaterális környezetben fejlődnek, ahol az erőviszonyok és az államok összetett kölcsönös függősége egyre hangsúlyosabbá válik.⁵⁶ Korunkat a kiszámíthatatlanság, az összetett kihívások, kockázatok és fenyegetések jellemzik, amiknek azonosítására, kivédésére a megfelelő intézményi háttérnek reagálni kell. Ezen tényezők kialakulása mögött meghúzódhatnak a legkülönbözőbb társadalmi, gazdasági, politikai vagy környezeti tényezők is. Szerbia biztonságának megőrzésében és biztosításában kulcsfontosságú szerepet tölt be a Nyugat-Balkán békéjének és stabilitásának megőrzése, hiszen az az ország biztonságára közvetlen kihatással bír. A már korábban említett nemzetközi műveletekben való részvétel is ezt a célt szolgálja, mert az ezekben való aktív részvétellel

⁵⁴ Defence Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021.

https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog4-StrategijaOdbraneRS-ENG.pdf (2024.11.03.)

⁵⁵ International Institute for Strategic Studies. *Military Balance 2024*.

<https://iiss.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true> (2024.11.03.)

⁵⁶ National Security Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021.

https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog2-StrategijaNacionalneBezbednostiRS-ENG.pdf (2024.11.08.)

Szerbia a nemzetközi megítélését segíti elő és növelheti esélyét, hogy befolyást gyakoroljon a nemzetközi kapcsolatokban részt vevő szereplők tevékenységére és a Szerbia számára fontos nemzetközi kérdések erőszakmentes megoldására. Ezen együttműködések nem csak a nemzetközi reputációját mozdítja elő az országnak, hanem a jószomszédi kapcsolatokat is, ami szintén sarokköve Szerbia biztonságának. A régió biztonságát a szeparatista törekvések fenyegetik leginkább, amelyek a szerb biztonsági stratégia szerinti példája a „*Kosзовó és Metóhia Autonóm Tartomány által közigazgatásilag lefedett terület jogellenesen, egyoldalúan kikiáltott függetlensége.*”⁵⁷ Az európai integráció és az EU-s tagság teljes mivoltában formálná újjá a szerb társadalmat és a gazdaságot, erősítve a demokratikus intézményeket, a piacgazdaságot, kutatás-fejlesztést, magas fokon biztosítaná az emberi és kisebbségi jogokat és az állampolgárok biztonságát. Továbbá Szerbia az EU tagjaként képes lenne befolyásolni a döntéshozatali folyamatokat, amelyek a számára fontos célok elérését szolgálnák, illetve amelyek a nemzeti érdeküket védenék. A térség jólétének, stabilitásának és a demokrácia tovább fejlődésének érdekében fontos Szerbiának a kapcsolatok tovább erősítése az Egyesült Államokkal, Oroszországgal és Kínával is. A dokumentum szerint stratégiai fontosságú az országnak, hogy az ENSZ BT összes állandó tagjával rendezett, jó viszonya legyen. Ezért is kulcsfontosságú a fentebb említett államokkal folytatott kapcsolat. A katonai semlegesség is sarokkövét képi a szerb politikának. Ezen alapra helyezve működik együtt a NATO és Szerbia. A Partnerség a békéért programban⁵⁸ (Partnership for Peace – PfP) való részvételt Szerbia a legoptimálisabb együttműködésnek tartja a katonai semlegesség határain belül, mert az abban való részvétel nem jelenti annak feladását.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a Szerb Nemzeti Biztonsági Stratégia célja egy olyan biztonsági környezet létrehozása, amelyben a béke fenntartása kulcsfontosságú kitétel. A gazdasági fejlődés, a nemzetközi integráció és a katonai semlegesség és végső soron a nemzeti szuverenitás megőrzése azok, amelyek elérésében és fenntartásában Szerbia érdekelt.

3.2 Szerbia és a NATO

Szerbia és a NATO viszonya az elmúlt több, mint két évtizedben óriás mélységeket és magasságokat járt be, ami mostanra egy kiegyensúlyozott kapcsolattá vált. Szerbia nem tekint önmagára, mint potenciális NATO tagország, amit a legutóbb kiadott 2021-es Szerb Védelmi

⁵⁷ National Security Strategy of the Republik of Serbia. Belgrade, 2021.

https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog2-StrategijaNacionalneBezbednostiRS-ENG.pdf (2024.11.08.)

⁵⁸ NATO. Partnership for Peace programme. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm (2024.11.08.)

Stratégiában ki is jelentenek, hogy katonailag semlegesek maradnak és nem lépnek be egy ilyen típusú nemzetközi szervezetbe sem. „...a Szerb Köztársaság kinyilvánította katonai semlegességét a meglévő katonai szövetségekkel szemben, kifejezve elkötelezettségét saját védelmi politikájának független létrehozása mellett. Ugyanakkor részt vesz a EU közös biztonság- és védelempolitikájában, és részt vesz a Partnerség a békéért programban, és együttműködik a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetével, és az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagjaként aktívan hozzájárul a nemzetközi béke megteremtéséhez és fenntartásához és biztonsághoz határain kívül is.”⁵⁹ Annak ellenére azonban, hogy Szerbia nem kíván tagja lenni a NATO-nak, szoros együttműködés van a szervezet és a balkáni ország között. Ez az irányvonal, amely nemzetközi szervezetekkel való együttműködésben látja az egyre változó, új típusú kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre adható válaszokat a 2021-ben megjelent Szerb Nemzeti Biztonsági Stratégiában meg van határozva.⁶⁰ „A Szerb Köztársaság aktív részvételének megerősítése a nemzetközi szervezetek munkájában való részvételének különös jelentőséget tulajdonítunk. Ebben a tekintetben, átfogó előkészületeket tesznek annak érdekében, hogy megteremtsék a feltételeket a nagyobb mértékű a nemzetközi szervezetek munkájában való aktív részvétel feltételeinek megteremtéséhez. Megerősíti továbbá a nemzetközi szervezetek más tagállamaival való együttműködést egyes nemzetközi szervezetek konkrét céljainak elérése tekintetében.” Ezek a célok pedig nem mások, mint a globális, európai és regionális biztonsághoz való hozzájárulás. Még 2006-ban csatlakozott Szerbia a PfP-hez. Szerbia ezzel is próbálja bizonyítani, hogy elkötelezett a térség biztonságának fenntartásáért a NATO-val együttműködve.

Összhaderőnemi tevékenységek is zajlanak a Szerbia – NATO Védelmi Reform Csoport (Serbia – NATO Defence Reform Group) keretén belül, melyen kívül még a Tervezési és Felülvizsgálati Eljárásban (Planning and Review Process – PARP) is részt vesznek,⁶¹ melynek célja hozzájárulni a védelmi struktúra reformjához, illetve, hogy támogassa a szerb hadsereg legmagasabb nemzetközi szintű operatív normák elérését. Itt gondolni kell a képességek fejlesztésére, a NATO szabványokkal történő interoperabilitás elérésére.⁶² 2015-ben

⁵⁹ Defence Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021. [Prilog4-StrategijaOdbraneRS-ENG.pdf](https://mod.gov.rs/mod/StrategijaOdbraneRS-ENG.pdf) (mod.gov.rs) (2024.09.20.)

⁶⁰ National Security Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021. https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog2-StrategijaNacionalneBezbednostiRS-ENG.pdf (2024.09.27.)

⁶¹ Mission of the Republic of Serbia to the NATO Brussels. Cooperation between the Republic of Serbia and the North Atlantic Treaty Organization – NATO. <http://www.nato-brussels.mfa.gov.rs/nato.php> (2024.09.21.)

⁶² North Atlantic Treaty Organisation. Planning and Review Process. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm?selectedLocale=en (2024.09.21.)

jóváhagyták Szerbia részére az Egyéni Partnerségi Akciótervet (Individual Partnership Action Plans – IPAP) amely a legmagasabb szintű együttműködést jelenti a NATO és egy nem NATO tagország között. A NATO partnerországok számára országspecifikus tanácsokat adnak védelemmel és biztonsággal kapcsolatos reformok terén. Az IPAP-ot fokozatosan váltja fel az Egyénre Szabott Partnerségi Programok (Individually Tailored Partnership Programmes – ITPPs) amely új, átfogó keretet biztosít a kétoldalú együttműködésre a NATO és annak partnerországa között.⁶³ Ez a dokumentum világossá teszi azt, hogy Szerbiának milyen céljai és prioritásai vannak a NATO-val való együttműködéssel. Ezzel kívánva erősíteni a kölcsönös bizalmat a szervezet és az ország között, illetve, hogy a politikai párbeszédet minél magasabb szintre emeljék.⁶⁴ A bizalom építésére nem hiába van nagy szükség, ugyanis a szerbek többségének emlékezetében élénken élnek az 1999-es év azon napjai, amikor a NATO bombázta Szerbiát. Ez egy olyan nagymértékű elutasítottságot jelentett a társadalom körében, hogy ennek okán is választotta Szerbia a semlegesség útját. Továbbá azért, mert a Koszovó függetlenné válásának nemzetközi szinten való fellépésében Oroszország volt a legfőbb szövetségese, ami szintén kizáró ok volt a szövetséghez való csatlakozásban.⁶⁵ A védelmi szövetség, illetve a tagországok és Szerbia között valóban javult a viszony. Az elmúlt években a védelmi kiadások növekvő tendenciát mutatnak, ami a képességek fejlesztésében is látványos eredményekkel bírnak. A kiadások felfelé ívelését a negyedik ábrán láthatjuk.

4. ábra GDP arányos védelmi kiadások %-ban⁶⁶

2016-ban hat darab Airbus H145M típusú helikopter beszerzéséről határozott a szerb vezetés, míg 2019-ben rövid hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer beszerzéséről állapodott meg Emmanuel Macron francia és Aleksandar Vučić szerb elnök. 2007 és 2018 között NATO tagországok mintegy 25 millió dollárral támogatták Szerbia katonai képességeinek

⁶³ North Atlantic Treaty Organization. Individual Partnership Action Plans.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm (2024.09.21.)

⁶⁴ Mission of the Republic of Serbia to the NATO Brussels. Cooperation between the Republic of Serbia and the North Atlantic Treaty Organization – NATO. <http://www.nato-brussels.mfa.gov.rs/nato.php> (2024.09.21.)

⁶⁵ HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89). <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzések.E-2020.89.pdf> (2024.09.25.)

⁶⁶ International Institute for Strategic Studies. *Military Balance 2024*. <https://iiss.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true> (2024. 09. 27.)

fejlesztését.⁶⁷ Az ország a PfP-hez való 2006-os csatlakozástól 2018-ig számítva több, mint 150 hadgyakorlatban vett részt a NATO vagy egyes NATO tagállam szervezési keretein belül,⁶⁸ ami szintén bizonyítja, hogy Szerbia komolyan gondolja a NATO-val való együttműködést. Ezenfelül öt békefenntartó misszióban vesz részt, amelyek az ENSZ és az EU égisze alatt működnek.⁶⁹ Afrikában, a Közel-Keleten, illetve Cipruson is jelen vannak szerb békefenntartó csapatok. Ennek a sok kézzel fogható eredménynek az ellenére is a szerbek többsége elutasítja a NATO-t. Ez a történelmi tapasztalatokon túl annak is tudható be, hogy a szerb médiában a katonai szövetséggel szembeni hangok még mindig hangosabbak és a NATO-val való sikeres együttműködésekről kevés szó esik.

3.3 Szerbia és az Európai Unió

Mint ahogy azt már korábban említettem a nyugat-balkáni országok elkötelezettek az európai integrációhoz, így ez alól Szerbia sem kivétel. Az EU bővítése azonban nem csak az egyes országoknak hanem az EU-nak is lehetőségeket biztosít, érdekében áll. Gazdasági jelentősége Szerbiának még regionálisan is elenyésző és ez az egész Nyugat-Balkánról elmondható, hogy ezen a téren jelentősen elmaradott. Azonban az alacsony munkabérek és a privatizáció lehetőségének fennállása vonzó lehet és előnyökkel járhat a külföldi befektetők számára. Ez a tendencia, ami külföldi befektetők megjelenését illeti a térségben már az ezredforduló után kialakulni és növekedni látszott. Jellemzően a balkáni régióval szomszédos államok befektetői jelentek meg az országokban, így Szerbiában is.⁷⁰ Az EU a SAP keretein belül szabadkereskedelmi övezet létrehozására törekedett, a gazdaság stabil, kiszámítható növekedésének elősegítését támogatta. A gazdaság növekedésével pedig az emberek életszínvonalának növekedését célozták elérni, így közvetetten egy jelentősebb fizetőképes keresletet biztosítani. Az országok csatlakozásával pedig teljesen megnyílna a piac a többségében nyugat-európai multinacionális vállalatok számára is, akiket már egy megerősödött fizetőképes kereslet "várná" az országokban. A gazdasági szempontokon túl az EU alapvető célja és érdeke a térség politikai, társadalmi helyzetének stabilitása. Ennek alapfeltétele, hogy a Nyugat-Balkán országai között rendezett és békés viszony alakuljon ki. Az

⁶⁷ HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89). <https://hii.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzesek.E-2020.89.pdf> (2024.09.25.)

⁶⁸ Belgrade Center for Security Policy. Stronger Partnerships Towards More Security and Prosperity. 2018.02.22. [Stronger Partnerships Towards More Security and Prosperity - Beogradski centar za bezbednosnu politiku \(bezbednost.org\)](https://www.bcpsp.org/stronger-partnerships-towards-more-security-and-prosperity) (2024. 09. 26.)

⁶⁹ International Institute for Strategic Studies. *Military Balance 2024*. <https://iiss.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true> (2024. 09. 27.)

⁷⁰ LOSONCZ Miklós (2011): *Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája*. 120-121. Tatabánya: TRI-MESTER.

államok közötti viszony normalizálódása érdekében az EU olyan célt tűzött ki, hogy kialakítson a nyugat-balkáni államok között egy biztonsági kölcsönös függőséget.⁷¹ Rámutatott, hogy ezen országok politikai elitje már szocializálódott az EU-val összehangolt bel- és külpolitika érdekében. Így az EU-s értékek, normák és szabályok mentén alakítják az egyes országok saját bel- és külpolitikájukat. Az EU ezt a SAP keretében az intézményi struktúra átalakításával és annak hatékonnyá tételével, illetve két és többoldalú szerződéses kapcsolaton keresztül támogatta. A nyugat-balkáni országok közötti kapcsolatok normalizálása azonban azt gondolom, hogy bizonyos ponton túl túlmutat az EU képességein mivel a délszláv háborúban elkövetett emberiség és emberiség elleni bűnök emlékei a mai napig élénken élnek az emberek emlékezetében.⁷² Ezt még tetézi az, hogy a függetlenedett államok határai nem nemzetállami határok. Ezt a kérdéskört azt gondolom, hogy a kisebbségek jogainak teljeskörű rendezésével lehetne megoldani. A politikai közbeszédet olykor átítató nacionalizmust, a társadalmi feszültségeket ezen jogok biztosításával lehetne visszaszorítani. A kisebbségek jogainak betartása azonban sokszor még EU-s tagországokban sem sikeredik, így jogosan vetődhet fel a kérdés, hogy miként várjuk el ezen jogok biztosítását a nyugat-balkáni országoktól. Ha az EU-nak sikerül integrálnia ezeket a nem csak etnikailag, hanem vallását tekintve is heterogén államokat akkor az pozitív hatással lenne az EU úgynevezett politikai demonstrációs hatására.⁷³ Ami azt bizonyítaná be, hogy az EU-ba nem csak a keresztény kultúrkörbe tartozó országok integrálhatók, hanem adott esetben az iszlám világhoz tartozó népek is. Itt meg kell jegyezni, hogy a 2015-ös migrációs hullámmal több millió iszlám hitű ember jutott be az EU területére illegálisan, akiknek az integrálása a társadalomba eddig nem sikerült. Az így Európába érkező emberek a kulturális, vallási és az alapvető társadalmi különbségekből fakadóan meg sem próbálnak a társadalomba beilleszkedni. Ilyen jellegű kihívás azonban a nyugat-balkáni országok vonatkozásában nem állna fenn, hiszen már évtizedes távlatokba visszamenően kívánnak csatlakozni az EU-hoz és annak értékrendjét képviselni. A térség országainak az EU-hoz való csatlakozásban azonban leginkább gazdasági érdekek rejlenek. Fő céljuk a gazdasági felzárkózás és a versenyképesség erősödése. Ez persze az elmúlt években folyamatosan zajlik. Az IPA keretében az EU támogatja Szerbia társadalmi-

⁷¹ BIHARI Rita (2023): A Nyugat-Balkán, mint biztonságot támogató régió. *Hadtudomány*, 33(1), 21-39. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/download/11578/9357/> (2024.10.05.)

⁷² SUBOTIĆ, Jelena (2022): Holocaust and the Meaning of the Srebrenica Genocide: A Reflection on a Controversy. *Journal of Genocide Research*, 24(1), 71-82.

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14623528.2021.1979294?casa_token=aOsWcYYwoUsAAAAA%3AdbHEDeX2olWTySjQ2nr92hFwVktvIhlxBwaxPvxVNNERROpSx2ufdCq3LPiV-ba1z_GSBkKMOMvcNQ (2024.10.05.)

⁷³ LOSONCZ Miklós (2011): *Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája*. 111.o. Tatabánya: TRI-MESTER.

gazdasági fejlődésének alapjait, amelynek támogatási összege a 2021-2023 közti időszakban 571 millió euró volt. Ezzel az összeggel az orosz-ukrán konfliktus végett megdrágult energiahordozók miatt kiszolgáltatott helyzetbe kerül családokat, illetve kis és közepes vállalkozókat segítettek továbbá az energiaátmenetet célzó szakpolitikai intézkedések támogatása volt a cél. 1999-től számítva az EU az Európai Beruházási Bankon keresztül 6,3 milliárd eurót meghaladó hitelt biztosított Szerbia számára.⁷⁴ Az EU-tól és egyéb pénzintézetektől kapott támogatások és hitelek nem csak Szerbia gazdaságának stabil pályára állításához járulnak hozzá. Ezek a pénzüsszegek tartják életben Bosznia és Koszovó gazdaságát. De nem csak hitelek és támogatásokat kapnak a nyugat-balkáni országok az EU-tól, hanem piacot is biztosít ezen országoknak.

5. ábra Szerbia fő kereskedelmi partnerei 2023-ban⁷⁵

Ahogy ez az ötödik ábrán is látható Szerbia 2023-ban mind import és export tekintetében is az EU-val kereskedett a legtöbbet. Az ország exportjának mértéke 2009-től 2023-ig számítva

⁷⁴ European Commission, Serbia 2023 Enlargement Package Factsheet. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/serbia-2023-enlargement-package-factsheet_en (2024.10.08.)

⁷⁵ EU in Serbia. Trade. <https://europa.rs/trade/?lang=en#> (2024.10.06.)

több, mint az ötszörösére növekedett.⁷⁶ Ez is alátámasztja azt, hogy Szerbiának elemi érdeke az EU-s tagság, hogy teljesen beintegrálódjon az EU egységes piacába. Kijelenthető tehát, hogy Szerbiának az Unió tagsággal elsősorban gazdasági előnyei származhatnak. Ahhoz azonban, hogy csatlakozhasson még hosszú utat kell bejárnia. Az EU és Szerbia közti kapcsolatok Milošević bukását követően, a 2000-es évek elején vettek pozitív fordulatot, azonban látványos lépések Koszovó 2008-as függetlenné válását követően történtek. A 2008-as választásnak is meghatározó szerepe volt a kapcsolatok javulásában ugyanis a választópolgárok egy Európa-párti illetve egy orosz-párti erők közül választhattak. A választók pedig az „Európai Szerbiáért” nevű koalíció mellett voksoltak, ami meghatározta a következő évek politikáját az EU felé.⁷⁷ A következő táblázaton láthatjuk is, hogy az integráció mely lépcsőfokait tette már meg Szerbia, illetve a Nyugat-Balkán többi állama.

	SAA alá- írása	SAA életbe lépett	EU tag- jelölt	EU tagsági tárgyalások	EU-tagság	NATO- tagság
Albánia	2006. jún.	2009. ápr.	2014. jún.	-	-	2009. ápr.
Bosznia-Her- cegovina	2008. jún.	2015. jún.	-	-	-	-
Horvátország	2001. okt.	2005. febr.	2004. jún.	2006. jún.	2013. júl.	2009. ápr.
Koszovó	2015. okt.	2016. ápr.	-	-	-	-
Észak-Mace- dónia (FYROM)	2001. ápr.	2004. ápr.	2005. dec.	-	-	-
Montenegró	2007. okt.	2010. máj.	2010. dec.	2012. jún.	-	2017. jún.
Szerbia	2008. ápr.	2013. szept.	2012. már.	2014. jan.	-	-

6. ábra A nyugat-balkáni államok integrációs helyzete⁷⁸

A tárgyalások előrehaladását hátráltatta, hogy Szerbia egyáltalán nem támogatta Koszovó függetlenségét, a 2006-os montenegrói függetlenedés pedig csak tovább bonyolította a folyamatokat. 2008-ban azonban létrejött Szerbia és az EU között a Stabilitási és Társulási Megállapodást (SAA), amelyben meghatározták azokat a célokat, vállalásokat, melyek

⁷⁶ European Commission. Commission Staff Working Document. Serbia 2023 Report. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/9198cd1a-c8c9-4973-90ac-b6ba6bd72b53_en?filename=SWD_2023_695_Serbia.pdf (2024.10.07.)

⁷⁷ KONITZER, Andrew (2011): Serbia between East and West. *Russian History*, 38(1), 103-124. https://brill.com/view/journals/ruhi/38/1/article-p103_7.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt (2024.10.08.)

⁷⁸ SZILVÁGYI Tibor (2019): A Nyugat-Balkáni államok európai integrációja és biztonsági helyzete. *Biztonságtudományi Szemle*, 1(4), 53-82. <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/41> (2024.09.29.)

megfelelnek az EU-s elvárásoknak. Ez a megállapodás 2013-ban lépett életbe. A dokumentumba foglalt célkitűzések között szerepelt mások mellett a demokrácia és a jogállamiság megszilárdítására irányuló szerb erőfeszítések támogatása, Szerbia politikai, gazdasági és intézményi stabilitásához, valamint a régió stabilizációjához való hozzájárulás, megfelelő keretrendszer biztosítása a politikai párbeszéd számára, lehetővé téve a felek közötti szoros politikai kapcsolatok fejlesztését, a működő piacgazdaságba történő átmenet befejezésére irányuló szerb erőfeszítések támogatása, regionális együttműködés előmozdítása az e megállapodás hatálya alá tartozó valamennyi területen.⁷⁹ Az ország 2009-ben kérvényezte, hogy megkapják az EU tagjelölt státuszt, amely 2012-ben történt meg. A csatlakozási tárgyalások megkezdésének kereteit 2013 decemberében fogadta el az Európai Tanács, melyben arról határoztak, hogy az első kormányközi tárgyalás Szerbiával 2014 januárjában történhet meg. Ezt a tárgyalást 2014. január 21-én tartották meg Brüsszelben, amely egy miniszteri szintű tárgyalás volt. A tárgyaláson megállapították, hogy Szerbia elérte a tagsági kritériumokhoz való megfelelés szükséges mértékét. Kellő lépéseket tett a Stabilizációs és Társulási Folyamatban meghatározottak teljesítéséhez mind politikai és gazdasági téren is. Továbbá a Koszovóval való viszonyának a látható és fenntartható javítására is lépéseket tett, amely kulcsfontosságú prioritást élvez.⁸⁰ A csatlakozási tárgyalások 35 fejezetre osztották, amelyek egyesével kell hosszas folyamat során megtárgyalni, az ezekben foglaltaknak megfelelni, teljesíteni. Többek között mezőgazdaság és vidékfejlesztés, az áruk szabad mozgása, közlekedéspolitikai, gazdasági és monetáris politika, igazságszolgáltatás és alapvető jogok azok, amelyek ezeket a fejezeteket alkotják.⁸¹ Ebből a 35 fejezetből 22-t már megnyitottak, amikből kettőt már ideiglenesen le is zártak.⁸² A legutóbb 2023-ban megjelent uniós jelentésben többnyire elismerően szólnak az EU és Szerbia kapcsolatáról.⁸³ Kiemelték, hogy Szerbia szerepvállalása az uniós közös kül- és biztonságpolitikában változatlan. Részt vesz ugyanis több EU-s válságkezelő misszióban és műveletben.⁸⁴ A jelentésben leírják, hogy az ország jó úton halad a

⁷⁹ EUR-Lex. Stabilizációs és Társulási Megállapodás egyrészről az Európai Közösségek és tagállamaik, másrészről a Szerb Köztársaság között. https://publications.europa.eu/resource/ellar/47152dec-7290-49d7-80f2-610db4f7c901.0004.01/DOC_1 (2024. 10. 02.)

⁸⁰ Council of the European Union. First Accession Conference with Serbia. Brüsszel, 2014. január 21. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/140676.pdf (2024.10.04.)

⁸¹ EU in Serbia. Chapters opened and closed. <https://europa.rs/chapters-opened-and-closed/?lang=en> (2024.10.04.)

⁸² European Commission. Serbia 2023 Enlargement Package Factsheet. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/serbia-2023-enlargement-package-factsheet_en (2024.10.04.)

⁸³ European Commission. Commission Staff Working Document. Serbia 2023 Report. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/9198cd1a-c8c9-4973-90ac-b6ba6bd72b53_en?filename=SWD_2023_695_Serbia.pdf (2024.10.07.)

⁸⁴ International Institute for Strategic Studies. *Military Balance 2024*. <https://iiss.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true> (2024.10.07.)

SAA-ban megfogalmazott kötelezettségek jogszabályokba való implementálásában, azonban vannak még hiányosságok és teendők ezen a területen. A közbeszerzési eljárások sem felelnek meg minden esetben az EU-s elveknek, így uniós vállalatok nem tudnak részt venni az országban zajló nagyszabású beruházásokban.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a gazdasági integráció évről évre tovább mélyül a két fél között, azaz Szerbia fő kereskedelmi partnere az EU. Ahhoz azonban, hogy EU-s tagállam lehessen a csatlakozási tárgyalások összes fejezetét le kell zárni. Ez pedig egy igen hosszú folyamat és láthatjuk is, hogy a csatlakozási tárgyalások 2014-es kezdete óta mindössze kettőt sikerült ideiglenesen lezárni. Ezek alapján úgy tűnik, hogy Szerbia nem lesz a közeljövőben az Európai Unió tagja.

3.4 Szerbia és Oroszország kapcsolata

A 2000-es évek elején a szerb politikai környezet, a Milošević utáni politikai vezetés elsősorban az Európához, illetve az Egyesült Államokhoz fűződő viszonyát kívánta erősíteni. Ennek volt egy olyan olvasata is, hogy a szerb vezetés nem akar szorosabb kapcsolatokat kialakítani az egyre inkább tekintélyelvű és autokrata irányba elmozduló Putyin Oroszországával. A 2000-es évek közepén azonban több tényező is befolyásolta Szerbia Oroszországhoz fűződő viszonyát. 2004-ben Vojislav Koštunica lett Szerbia új miniszterelnöke, aki ugyan fontosnak tartotta az európai integrációt, azonban kétkedően vélekedett az Egyesült Államokról, míg az Oroszországgal való viszonyt szorosabbra kívánta fűzni. Az EU 2006 májusában befagyasztotta az SSA tárgyalásokat, mivel Szerbia nem működött együtt a Jugoszláv Nemzetközi Törvényszékkel, ami a délszláv háborúban elkövetett bűnök elkövetői fölött volt hivatott ítélni, ami szintén okot adott a nyitásra Oroszország felé.⁸⁵ Az oroszokkal való viszony erősítését szerb szemszögből az is előre vitte, hogy míg az EU és az USA is a terület függetlenségét támogatták addig Oroszország a szerb álláspontot osztotta, miszerint a terület nem függetlenedhet Szerbiától. Ez a szerb oldalról azért is volt nagyon fontos, mert Oroszország ENSZ BT tagként jelentős szerepet töltött be a Koszovó státuszát illető nemzetközi vitában. Ez 2007-ben csúcsosodott ki, amikor az ENSZ-főtitkár Koszovói Különmegbízottjának, Martti Ahtissari volt finn elnök javaslatának megvétőzésát lengették be az ENSZ BT-ben. Az átdolgozott, végső javaslat abban látta a koszovói kérdés rendezését, hogy

⁸⁵ KONITZER, Andrew (2011): Serbia between East and West. *Russian History*, 38(1), 103-124.
https://brill.com/view/journals/ruhi/38/1/article-p103_7.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt (2024.10.11.)

Koszovó nemzetközi felügyelet mellett gyakorolhatja függetlenségét.⁸⁶ Ezt a javaslatot azonban az orosz vétó lehetősége miatt szintén elvetették. Az egyéb próbálkozások kudarcba fulladását látva 2008-ban Koszovó egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét Szerbiától. Azonban Oroszország, mint ENSZ BT állandó tag akadályozza, hogy Koszovó helyet kapjon az ENSZ-ben, illetve más nemzetközi szervezetekben is. Ezzel Oroszország jelentős mértékben kötelezte le maga mellett Szerbiát. A 2000-es évek végére a Szerbia és Oroszország közötti kereskedelem mértéke megtízszereződött, derült ki a Szerb Kereskedelmi Kamara elnökének nyilatkozatából.⁸⁷ A 2000-es évek végére a Szerbiába importáló országok listáját Oroszország vezette 15% körüli értékkel. Azonban a szerb export egészének megközelítőleg csak 5%-a irányult Oroszországba. Ezek a számok a legutóbbi teljes, azaz a 2023-as évben jelentős mértékben változtak. Oroszország az elmúlt évben Szerbia exportpartnerének listáján a 9. helyet foglalt el 3,9%-kal,⁸⁸ míg a Szerbiába importáló országok között az 5. lett azonban csak 4,4%-kal.⁸⁹

Szerbia exportjai országonként	Érték
Németország	\$4,66 milliárd
Bosznia-Hercegovina	\$2,13 milliárd
Olaszország	\$1,91 milliárd
Magyarország	\$1,69 milliárd
Románia	\$1,56 milliárd
Montenegró	\$1,32 milliárd
Kína	\$1,24 milliárd
Oroszország	\$1,19 milliárd
Szerbia importjai országonként	Érték
Németország	\$5,21 milliárd
Kína	\$4,87 milliárd
Olaszország	\$2,90 milliárd
Törökország	\$1,87 milliárd
Oroszország	\$1,73 milliárd

7. ábra Szerbia főbb export és import-partnerországai 2023-ban⁹⁰

⁸⁶ United Nations Security Council. Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status. <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kosovo%20S2007%20168.pdf> (2024.10.11.)

⁸⁷ KONITZER, Andrew (2011): Serbia between East and West. *Russian History*, 38(1), 103-124. https://brill.com/view/journals/ruhi/38/1/article-p103_7.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt (2024.10.12.)

⁸⁸ Trading Economics. Serbia Exports By Country <https://tradingeconomics.com/serbia/exports-by-country> (2024.10.12.)

⁸⁹ Trading Economics. Serbia Imports By Country. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports-by-country> (2024.10.12.)

⁹⁰ Trading Economics. Serbia Exports By Country <https://tradingeconomics.com/serbia/exports-by-country>
Trading Economics. Serbia Imports By Country. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports-by-country> (2024.10.12.)

Ezekből az adatokból leszűrhetjük mindazt, hogy az elmúlt több, mint egy évtizedben a kereskedelmi kapcsolatok jelentősen visszaestek, azonban nem vonható párhuzam a kereskedelmi kapcsolatok visszaesése és a politikai-társadalmi kapcsolatok alakulása között, ami a két nép egymás iránt érzett rokonszenve miatt is van. A két ország közti kapcsolat ugyanis már a 19. században erős volt, a szerb függetlenségért folyó erőfeszítések orosz irányból való támogatása révén. Egy olykor kissé felhős azonban kiegyensúlyozott viszony jellemezte a 20. századot is. Az elmúlt évtizedre is elmondható, hogy a politikai elit között normális hangvételű volt a viszony. A kereskedelmi kapcsolatok visszaesése ellenére jelentős mértékű orosz haditechnikát vásároltak és kaptak is az elmúlt években a szerbek. 2016-ban állapodtak meg a felek, hogy Szerbia adományként fog kapni haditechnikát Oroszországtól. 6 darab MIG-29-es repülőgép érkezett így az országba. 2018-ban Mi 17V többcélú helikoptereket, illetve Mi 35M harci helikoptert vásároltak Oroszországtól. 2021. második felében pedig Oroszország 30-30 darab T-72-es harcoskocsi és BRDM-2 felderítő járművet adott át Szerbiának.⁹¹ 2022 januárjában a szerb elnök, Aleksandar Vučić részt vett egy gyakorlaton, ahol az újonnan beszerzett orosz páncéltörő rakétákat is megtekintette. Továbbá Pantsir légvédelmi rendszert, illetve támadó és szállító helikoptereket vásároltak az oroszoktól.⁹² Oroszország a NATO terjeszkedését látva 2013-ban meghívta Szerbiát a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetébe, amiben az ország megfigyelőként vesz részt.⁹³ Ezzel azonban Oroszország "nem ért el semmit" hiszen Szerbia önmagát független államként határozza meg és nem kíván sem a NATO-hoz illetve más kollektív biztonsági vagy védelmi szövetséghez csatlakozni. A szerb politikai vezetés azonban többször is nyomatékosította, hogy az oroszokkal folytatott szorosabb együttműködés ellenére nem kívánnak letérni az európai integráció útjáról, ugyanis Szerbia a jövőjét az EU-ban látják. 2022. február 24-e után, miután Oroszország megtámadta Ukrajnát az Európai Tanács azonnal elítélte az orosz inváziót, azonban Szerbia nem követte az EU szankciós politikáját. Aleksandar Vučić szerb elnök az invázió másnapján televíziós beszédében kijelentette, hogy kiáll Ukrajna területi integritása mellett és hibás lépésnek tartja Oroszország lépését, azonban nem fog támogatni semmilyen szankciót bevezetni Oroszországgal szemben, ugyanis nem ebben látják a megoldást. Az EU részéről emiatt elmarasztaló nyilatkozatok hangoztak el Szerbia irányába

⁹¹ HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89). <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzések.E-2020.89.pdf> (2024.10.17.)

⁹² STOJANOVIC, Dusan (2022): Serbia praises another arms shipment from Russia. *DefenseNews*, 2022. január 3. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/01/03/serbia-praises-another-arms-shipment-from-russia/> (2024.10.13.)

⁹³ OROSZ Anna (2017): Szerbia hintapolitikája - érdekek és kényszerek. *KKI-tanulmányok. A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa*. 2017(5). <https://hiia.hu/szerbia-hintapolitikaja-erdekek-es-kenyszerek/> (2024.10.13.)

és jelentős támogatás-megvonásokat helyeztek kilátásba és akár még a csatlakozási folyamat is lassulhat, ha Szerbia nem változtat a szankcióról kialakított álláspontján. Az ország azonban a mai napig nem vezetett be Oroszország ellen semmilyen szankciót, amelyről a szerb elnök úgy nyilatkozott, hogy *„Belgrád nem szégyelli azt a döntését, hogy nem alkalmaz szankciókat Moszkvával szemben.”*⁹⁴

3.5 Szerbia és Kína kapcsolata

A két ország kapcsolatát a múlt században nem a kiegyensúlyozottság jellemezte. A Kínai Népköztársaság 1949-es kikiáltását követően az akkori Jugoszlávia rögtön elismerte annak létezését azonban ez fordítva nem történt meg csak jóval később, Sztálin halála után. A felek ugyan felvették egymással a diplomáciai kapcsolatot és a jugoszlávok kerültek a Csang Kaj-sek vezette Tajvannal a kapcsolatot azonban a két ország viszonya csak Szálin halálát követően normalizálódott.⁹⁵ Kína csak 1979-re alakította ki a térséggel kapcsolatos stratégiáját, amely a szorosabb politikai, gazdasági és személyi kapcsolatokról szólt. Ezzel a két szuperhatalom dolgát is megnehezítette, ugyanis sem az Egyesült Államok, sem a Szovjetunió nem határozta meg pontosan prioritásait a régióval kapcsolatban.⁹⁶ Jugoszlávia szétesésével azonban Kína nem tudta érdekeit érvényesíteni majd csak a helyzet konszolidálódása után.

A változások Európa és Kína között a 2000-es években kezdődött, amikor is a kereskedelem megnégyszereződött,⁹⁷ és az is látszott, hogy a kínai félnek a gazdasági érdekei egyre nőnek a balkáni régióban. A 2008-as pénzügyi válságot követően Kína egyre nagyobb hangsúlyt fektetett a kelet-közép európai országokra, amelynek első szemmel látható nagy eredménye a 2012-ben Varsóban létrehozott 16+1 elnevezésű együttműködés,⁹⁸ amely 16 kelet-közép európai (KKE) országot és Kínát foglalja magába. Fontos azonban megjegyezni, hogy itt nem

⁹⁴ Magyar Hírlap. *Vučić: Szerbia büszke arra, hogy nem alkalmaz szankciókat Oroszország ellen.*
2024. augusztus 30. <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20240830-vucic-szerbia-buszke-arra-hogy-nem-alkalmaz-szankciokat-oroszorszag-ellen> (2024.10.13.)

⁹⁵ CSAPÓ Dániel - REMÉNYI Péter (2019): Kína tényreése a nyugat-balkáni országokban. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 12 (1), 2-19. http://www.mbforum.hu/wp-content/uploads/2016/12/Mediterr%C3%A1n-%C3%A9s-Balk%C3%A1n-F%C3%B3rum_XII_1_2.pdf (2024.10.24.)

⁹⁶ CSAPÓ Dániel Gábor (2022): *Kína térnyerése a Nyugat-Balkánon*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

⁹⁷ CSAPÓ Dániel - REMÉNYI Péter (2019): Kína térnyerése a nyugat-balkáni országokban. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 12 (1), 2-19. http://www.mbforum.hu/wp-content/uploads/2016/12/Mediterr%C3%A1n-%C3%A9s-Balk%C3%A1n-F%C3%B3rum_XII_1_2.pdf (2024.10.24.)

⁹⁸ P. SZABÓ Sándor szerk. – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla szerk. (2020): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén II. Kötet Gazdasági kapcsolatok*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet. <https://nkerpo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15852/Lehetosegek%20E9s%20kihivasok%20a%20magyar%20kinai%20kapcsolatok%20területen%20II.%20kotet.pdf;jsessionid=1A02B1B48025D82DBE6AD728A15C669D?sequence=1> (2024.10.24.)

a földrajzi meghatározás szerinti kelet-közép európai országok értendők az együttműködés résztvevőiként, hanem a volt keleti blokk országai, azaz Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Románia, Bulgária, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Albánia és Észak-Macedónia. Kína elsődleges célja az érintett országokkal a meglévő gazdasági kapcsolatok megerősítése, illetve kiterjeszteni az együttműködést a tudományos, technológiai, oktatási és kulturális szférák irányába is számos két- és többoldalú megállapodással. A 16+1 együttműködés intézményesülésével egyes ipari vagy szakági területeket egyes országok koordinálnak így például a turisztikai ágazatot Magyarország, a vasúti közlekedést pedig Szerbia. A KKE országok érdeklődését leginkább a kínai export növelése és az infrastrukturális fejlesztések igénye indukálta. 2013-ban hirdette meg Kína az „Egy övezet, egy út” programot,⁹⁹ amelyet modern selyemútként is emlegetnek. Az együttműködést egy win-win szituációként írják le a kínaiak. 2013 márciusában Hszi Csin-ping kínai elnök azt mondta, *hogy „...a béke, a fejlődés, az együttműködés és a kölcsönös előnyök elvét követjük, kitartóan keressük a békés fejlődés módjait, elszántan folytatjuk a nyitás kölcsönösen előnyös stratégiáját, és együttműködést, barátságot táplálunk magunkban a többi országgal való kapcsolatunkban. Nemzetközi felelősségünknek és kötelezettségeinknek eleget teszünk a jövőben is, és a többi ország népével közösen dolgozunk annak érdekében, hogy az emberiség békéjének és fejlődésének magasztos ügyét előbbre vigyük.”*¹⁰⁰ Az első jelentős infrastrukturális beruházásról szóló megállapodás a Budapest-Belgrád vasútvonal megépítéséről szólt. Szerbia a földrajzi elhelyezkedése miatt is fontos a kínaiak számára, ugyanis számos EU-s tagországgal határos. Mindemellett egy kínai állami vállalat 2008 óta működteti a görögországi Pireusz kikötőjét, amely mára Európa egyik legnagyobb konténerkikötőjévé nőtte ki magát. 2016-ban megszerezték a kínaiak a kikötőt üzemeltető holding részvényeinek 51%-át, azaz a többségi tulajdon a kínai vállalat kezébe került.¹⁰¹ Ezért tehát érdekében áll Kínának olyan vasúti infrastruktúra kiépítése Szerbiában is, amely hozzájárul, hogy a pireuszi kikötőbe lerakodott áruk Görögország után ismét az EU területére jussanak. Ennek része a Budapest-Belgrád vasútvonal megépítése, illetve korszerűsítése. Ez a beruházás is az „Egy övezet, egy út” projekt kapcsán valósul meg. Emellett Szerbiában más nagy értéket képviselő infrastrukturális beruházások is kilátásban vannak kínai

⁹⁹ HORVÁTH Levente (2021): *Az „Egy övezet, egy út” és a kínai geopolitikai gondolkodás*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

¹⁰⁰ HORVÁTH Levente (2021): *Az „Egy övezet, egy út” és a kínai geopolitikai gondolkodás*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

¹⁰¹ CSAPÓ Dániel Gábor (2022): *Kína térnyerése a Nyugat-Balkánon*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

kivitelezéssel, mint például autópályák vagy Duna-hidak építése. Emellett egy közép-szerbiai hőerőmű fejlesztésében és bővítésében is részt vesznek, mint ahogyan nehézipari beruházásokban is.¹⁰² A két ország között a kereskedelmi kapcsolatok is igen jelentősek. Szerbia importjának 12%-át tette ki 2023-ban a kínai behozatal,¹⁰³ míg ugyanebben az évben az export 4% volt.¹⁰⁴ Ezek a számok mindkét tekintetben jelentősek a teljes szerb kereskedelmet nézve, de főleg az importot illetően jelenthetjük ki, hogy Kína élen jár. 2024 májusában európai körútja keretében Belgrádba is ellátogatott a kínai elnök, amely találkozó során szabadkereskedelmi megállapodást kötöttek a felek. „*A Kínai Népköztársasággal kötött szabadkereskedelmi megállapodás biztosítja Szerbia jövőjét, garantálja áruink és szolgáltatásaink elhelyezését. A következő öt-tíz évben termékeink csaknem 95%-át vámmentesen exportálhatjuk Kínába*” - jelentette be Vučić szerb elnök.¹⁰⁵ Emellett a katonai együttműködés is egyre szorosabbá vált az elmúlt években a két ország között. Először 2019-ben vásárolt Szerbia kínai katonai drónokat, amelyeket először 2020-ban teszteltek egy hadgyakorlaton.¹⁰⁶ 2019-ben született az a megállapodás, amely a kínai gyártású FK-3 légvédelmi rakétarendszer beszerzéséről szólt.¹⁰⁷ Ezek az eszközök 2022-ben érkeztek meg Szerbiába.¹⁰⁸ Emellett Kína 2007 és 2018 között 5,2 millió dollár értékben adományozott katonai felszereléseket Szerbiának.¹⁰⁹ A katonai kapcsolatok elmélyítése érdekében közös hadgyakorlatra is sor került volna azonban ez a koronavírus járvány miatt elmaradt és azóta sem lett megtartva.

¹⁰² P. SZABÓ Sándor szerk. – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla szerk. (2020): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén II. Kötet Gazdasági kapcsolatok*. Budapest: Nemzeti Közszerkesztési Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet. <https://nkerpo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15852/Lehetosegek%20%E9s%20kihivasok%20a%20magyar%20kinai%20kapcsolatok%20teruleten%20II.%20kotet.pdf;jsessionid=1A02B1B48025D82DBE6AD728A15C669D?sequence=1> (2024. 10. 25.)

¹⁰³ Trading Economics. Serbia Imports By Country. <https://tradingeconomics.com/serbia/imports-by-country> (2024.10.25.)

¹⁰⁴ Trading Economics. Serbia Exports By Country. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports-by-country> (2024.10.25.)

¹⁰⁵ EuroNews. *Szabadkereskedelmi megállapodást kötött Szerbia és Kína*. 2024.05.08. <https://hu.euronews.com/2024/05/08/szabadkereskedelmi-megallapodast-kotott-szerbia-es-kina> (2024.10.27.)

¹⁰⁶ Reuters. *Serbia tests Chinese drones, Russian jets at major exercise*. 2020.10.10. [Serbia tests Chinese drones, Russian jets at major exercise | Reuters](https://www.reuters.com/world/europe/serbia-tests-chinese-drones-russian-jets-at-major-exercise-2020-10-10/) (2024.10.26.)

¹⁰⁷ HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89). <https://hija.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzesek.E-2020.89.pdf> (2024.10.27.)

¹⁰⁸ Portfolio. *Kínai légvédelmi rakétarendszert vettek a szerbek, leszálltak az első gépek Belgrádban*. 2022.04.10. <https://www.portfolio.hu/global/20220410/kina-legvedelmi-raketarendszert-vettek-a-szerbek-leszalltak-az-elso-gepek-belgradban-538681#> (2024.10.27.)

¹⁰⁹ HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89). <https://hija.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzesek.E-2020.89.pdf> (2024.10.27.)

Összegezve azt látjuk, hogy a régió felértékelődésével Kína egyre nagyobb figyelmet fordít a térség országaira, így Szerbiára is. Ezt a lehetőséget a szerb vezetés megragadta és az ország fejlődése érdekében megpróbálja kihozni a legtöbbet a távol-keleti országgal folytatott jó viszonyból.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom során célom volt, hogy mintegy képet fessek Szerbia külkapcsolati rendszeréről a dolgozatomban megjelenített nemzetközi szereplőkkel kapcsolatban. Számba véve a fentebb leírtakat elmondhatjuk, hogy Szerbia külkapcsolati rendszerét a sokszínűség és nyitottság jellemzi. Mind a nyugati és mind a keleti kapcsolatok fenntartása és mélyítése mögött szerb nemzeti érdek húzódik. Ahogyan azt a gazdasági mutatókból kiolvashatjuk a legjelentősebb partnere az Európai Unió, ami Szerbia nem csak legjelentősebb kereskedelmi partnere, hanem egyben tagsági célkitűzés is. Ez azonban nem tántorítja el attól a szerb vezetést, hogy az ország érdekeit szem előtt tartva olyan országokkal is jó viszonyt tartson fent, amelyek értékrendje, politikai berendezkedése vagy tevékenysége a nemzetközi térben eltér az EU értékrendjétől. Olyan volumenű külkereskedelmi forgalmat bonyolít le Szerbia Kínával és Oroszországgal is, amely a szerb külkereskedelmi mérleg igen nagy részét jelenti. De nem csak a külkereskedelmi mutatók meghatározóak, hanem ezen országoknak a jelenléte a szerb gazdaságban is jelentős. A kínai beruházások növekvő tendenciát mutatnak, illetve láthattuk, hogy a katonai együttműködések, haditechnikai beszerzések köre is egyre bővülőben van Kínával és Oroszországgal is. Ezek az együttműködések azonban nem jelentik az uniós integrációs terv végét. Láthatjuk, hogy Szerbiának és az EU-nak is szüksége van hosszútávon a másikra. Szerbia gazdaságának a mai állapotához meghatározó mértékben járult hozzá az EU a különféle gazdaságot támogató alapokkal. Az EU-s tagsággal pedig akkora pénzüsszegekhez juthatna hozzá, amellyel óriási lépéseket tehetne annak az irányába, hogy felzárkózzon az uniós országok életszínvonalának, fejlettségének átlagához. Ez óriási lehetőség az ország számára, amelyet azt gondolom, hogy a legfőbb prioritásként kell kezelniük. De ugyanakkor az EU-nak is érdeke, hogy Szerbia a tagállamává váljon, hiszen már most több szálú a kötődés, például a gazdaság, kereskedelem területén. A külföldi működőtőke befektetések arányában messze a legnagyobb az EU-s országok aránya, amit már korábban fejtegettem, hogy milyen tényezők vonzzák ide a befektetőket. EU-s tagállamként minimalizálná az esélye annak, hogy Szerbia bármilyen etnikai vagy területi alapú konfliktust kirobbantson vagy kiprovokáljon, mert tagállamként elfogadná az EU-s alapértékeket és normákat, amikkel ezek a tevékenységek teljesen szembe mennének. Így tehát lecsökkenne annak a kockázata, hogy az EU közvetlen környezetében fegyveres konfliktus alakuljon ki, ez pedig az EU alapvető biztonsági érdeke.

Így tehát az a hipotézisem, hogy Szerbia külkapcsolati nyitottsága Kína és Oroszország felé beárnyékolja az EU-s integrációt, ami végsősoron annak a végéhez is vezethet nem nyert bizonyítást. Azt a hipotézisemet, amely azt mondja ki, hogy az elmúlt években végbement

nagymértékű haditechnikai fejlesztések ellenére sem lenne képes az ország önállóan megvédeni területi integritását, már nem lehet ilyen egyszerűen megerősíteni vagy megcáfolni. Megkérdőjelezhetetlen, hogy a szerb hadsereg nagymértékű haditechnikai fejlesztéseken ment keresztül, illetve a NATO-val való együttműködés révén az intézményi struktúra megújítása mind az ország védelmi képességeihez járult hozzá. Ezek azonban nem jelentenek garanciát arra, hogy egy fegyveres támadás esetén képes lenne önmagát megvédeni. Annak érdekében, hogy ezt a hipotézist teljesen be lehessen bizonyítani vagy meg lehessen cáfolni ahhoz a gyakorlatban kellene bizonyítania a szerb hadseregnek, véleményem szerint. Egy fegyveres konfliktus azonban egy állam vagy államok szövetségének sem érdeke, így ez ebben a formában remélhetőleg nem fog kiderülni. A nyilvános adatokból azonban arra lehet következtetni, hogy még egy folyamatosan fejlődő hadsereggel sem lenne képes megvédeni önmagát Szerbia csak a stratégiai dokumentumokban foglalt elrettentést lenne képes eszközölni. Tehát ez a hipotézis bebizonyosodni látszik.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy Szerbia külpolitikai orientáltsága a történelme során mindig eltért az őt körülvevő országokétól, aminek a velejáróit a mai napig magukon hordozzák. A külkapcsolati nyitottság minden bizonnyal nem fog megváltozni a jövőben sem azonban, ha a kérdés azon áll, hogy Európai Unió tagjai lesznek-e vagy sem meggyőződésem, hogy legfőbb prioritásként fogják kezelni azt, minden mást háttérbe helyezve. Ami a szerb hadsereget illeti, a képességek egyre modernizálódnak és egyre ütőképesebbé válik, azonban prioritás marad a címben idézett két dolog, azaz függetlenség és katonai semlegesség.¹¹⁰

¹¹⁰ Index. *Döntöttek a szerbek, új kormány alakult.* 2024.05.02. <https://index.hu/kulfold/2024/05/02/szerbia-milos-vucsevics-uj-kormany-belgrad-parlament/> (2024.11.13.)

IRODALOMJEGYZÉK

ALLCOCK, John B. – CRAMPTON, Richard J. – DANFORTH, Loring: Balkans. Britannica, last updated: 10th of July, 2023. <https://www.britannica.com/place/Balkans>

Allied Joint Forces Command Naples. KFOR. Conflict Background. <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history/conflict-background>

Belgrade Center for Security Policy. Stronger Partnerships Towards More Security and Prosperity. 2018.02.22. [Stronger Partnerships Towards More Security and Prosperity - Beogradski centar za bezbednosnu politiku \(bezbednost.org\)](https://www.bcpsp.org/stronger-partnerships-towards-more-security-and-prosperity)

BIHARI Rita (2023): A Nyugat-Balkán, mint biztonságot támogató régió. *Hadtudomány*, 33(1), 21-39. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/download/11578/9357/>

BIHARI Rita (2024): *A Nyugat-Balkán regionális biztonsági dinamikájának kérdései az Európai Unió transzformatív hatásának tükrében*. PhD-disszertáció. Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

BÍRÓ László (2018): Montenegró függetlenné válása. *Világtörténet*, 2018(4), 589-609. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=981135>

Britannica.com. Kosovo conflict. <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>

BTI 2024 Country Report Serbia. https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2024_SRB.pdf

BUZAN, Barry - WÆVER, Ole – WILDE, Jaap de (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.

Council of the European Union. First Accession Conference with Serbia. Brüsszel, 2014. január 21. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/140676.pdf

CSAPÓ Dániel Gábor (2022): *Kína térnyerése a Nyugat-Balkánon*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

CSAPÓ Dániel - REMÉNYI Péter (2019): Kína térnyerése a nyugat-balkáni országokban. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 12 (1), 2-19. http://www.mbforum.hu/wp-content/uploads/2016/12/Mediterr%C3%A1n-%C3%A9s-Balk%C3%A1n-F%C3%B3rum_XII_1_2.pdf

Defence Strategy of the Republic of Serbia. Belgrade, 2021. https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog4-StrategijaOdbraneRS-ENG.pdf

EU in Serbia. Chapters opened and closed. <https://europa.rs/chapters-opened-and-closed/?lang=en>

EU in Serbia. Trade. <https://europa.rs/trade/?lang=en#>

EUR-Lex. Access to European Union law. The CARDS programme (2000-2006). <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-cards-programme-2000-2006.html>

EUR-Lex. Stabilizációs és Társulási Megállapodás egyrészről az Európai Közösségek és tagállamaik, másrészről a Szerb Köztársaság között.

https://publications.europa.eu/resource/cellar/47152dec-7290-49d7-80f2-610db4f7c901.0004.01/DOC_1

EuroNews. *Szabadkereskedelmi megállapodást kötött Szerbia és Kína*. 2024.05.08.

<https://hu.euronews.com/2024/05/08/szabadkereskedelmi-megallapodast-kotott-szerbia-es-kina>

Európai Parlament hivatalos oldala.

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/168/a-nyugat-balkan>

Európai Tanács: „A kaotikus afganisztáni kivonulás arra kényszerít bennünket, hogy felgyorsítsuk az európai védelem őszinte átgondolását”

<https://www.consilium.europa.eu/hu/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/>

European Commission, Serbia 2023 Enlargement Package Factsheet. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/serbia-2023-enlargement-package-factsheet_en

European Commission. Commission Staff Working Document. Serbia 2023 Report.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/9198cd1a-c8c9-4973-90ac-b6ba6bd72b53_en?filename=SWD_2023_695_Serbia.pdf

European Commission. Overview - Instrument for Pre-accession Assistance.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en

European Commission: Serbia 2021 Report, 2021. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Serbia-Report-2021.pdf>

HARANGOZÓ Dániel (2020): KKI-elemzések A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa. *Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban*, 2020(89).

<https://hija.hu/wp-content/uploads/2020/11/KKIElemzesek.E-2020.89.pdf>

HORVÁTH Levente (2021): *Az „Egy övezet, egy út” és a kínai geopolitikai gondolkodás*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola.

Index. *Döntöttek a szerbek, új kormány alakult*. 2024.05.02.

<https://index.hu/kulfold/2024/05/02/szerbia-milos-vucsevics-uj-kormany-belgrad-parlament/>

International Institute for Strategic Studies. *Military Balance 2024*.

<https://iiss.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true>

JUHÁSZ József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Budapest: Aula Kiadó.

JUHÁSZ József (2014): Az EU és a Nyugat-Balkán ma. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 8(2), 28-35. https://epa.oszk.hu/02000/02090/00021/pdf/EPA02090_mediterran_2014_02_28-35.pdf

KOLLER Boglárka szerk. – ÖRDÖGH Tibor szerk. (2019): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.

KONITZER, Andrew (2011): Serbia between East and West. *Russian History*, 38(1), 103-124. https://brill.com/view/journals/ruhi/38/1/article-p103_7.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt

KÓBÁNYAI Dénes (2019): Szerbia EU-integrációja? álom marad a csatlakozás? *Biztonságpolitika.hu*, 2019. november 3. <https://biztonsagpolitika.hu/elemzesek/szerbia-eu-integracioja-alom-marad-a-csatlakozas>

LOSONCZ Miklós (2011): *Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája*. Tatabánya: TRI-MESTER.

LŐRINCZNÉ Bencze Edit (2013): *Az európai uniós bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*. Budapest: Aposztróf. https://mersz.hu/dokumentum/m658aeube__28/

Magyar Hírlap. *Megalakult az új szerb parlament*. 2024. február 6. <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20240206-megalakult-az-uj-szerb-parlament>

Magyar Hírlap. *Vučić: Szerbia büszke arra, hogy nem alkalmaz szankciókat Oroszország ellen*. 2024. augusztus 30. <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20240830-vucic-szerbia-buszke-arra-hogy-nem-alkalmaz-szankciokat-oroszorszag-ellen>

Mission of the Republic of Serbia to the NATO Brussels. Cooperation between the Republic of Serbia and the North Atlantic Treaty Organization – NATO. <http://www.nato-brussels.mfa.gov.rs/nato.php>

National Security Strategy of the Republik of Serbia. Belgrade, 2021. https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog2-StrategijaNacionalneBezbednostiRS-ENG.pdf

NATO Parliamentary Assembly. 2024 - Western Balkans: Renewed Security Challenges on NATO's Doorstep. Lord Mark Lancaster (United Kingdom) - Preliminary Draft Report. <https://www.nato-pa.int/document/2024-western-balkans-report-lancaster-050-dscfc>

NATO. Partnership for Peace programme. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm

Nemzeti Köznevelési Portál: Földrajz 8. https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/foldrajz_8/lecke_05_005

North Atlantic Treaty Organisation. Planning and Review Process. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm?selectedLocale=en

North Atlantic Treaty Organization. Individual Partnership Action Plans. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm

OROSZ Anna (2017): Szerbia hintapolitikája - érdekek és kényszerek. *KKI-tanulmányok. A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa*. 2017(5). <https://hiia.hu/szerbia-hintapolitikaja-erdekek-es-kenyszerek/>

ÖRDÖGH Tibor (2014): Szerbia pártrendszerének változása, 1990-2014. In. BERÉNYI János (szerk.): *Tudástérkép*. Újvidék: VMAT, 178-193.

https://real.mtak.hu/90933/1/%C3%96rd%C3%B6gh%20Tibor_Szerbia%20p%C3%A1rtrendszer%C3%A9nek%20v%C3%A1ltoz%C3%A1sa%2C%201990-2014_In%20Ber%C3%A9nyi%20J%C3%A1nos%20%28szerk.%29_Tud%C3%A1st%C3%A9rk%C3%A9p_VMAT_%C3%A9jvid%C3%A9k_2014_pp.178-193..pdf

P. SZABÓ Sándor szerk. – HORVÁTHNÉ VARGA POLYÁK Csilla szerk. (2020): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén II. Kötet Gazdasági kapcsolatok*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet. <https://nkerepo.unike.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15852/Lehetosegek%20%E9s%20kihivasok%20a%20magyar%20kinei%20kapcsolatok%20teruleten%20II.%20kotet.pdf;jsessionid=1A02B1B48025D82DBE6AD728A15C669D?sequence=1>

POPOVIĆ, Sofija – IVKOVIĆ, Aleksandar (2021): *Small Steps and Unsolved Problems: The Report on Reforms in the Area of the Rule of Law in Serbia, October 2020 - June 2021*. Belgrade. <https://centarsavremenepolitike.rs/wp-content/uploads/2020/07/Small-Steps-and-Unsolved-Problems.pdf>

Portfolio. *Kínai légvédelmi rakétarendszert vettek a szerbek, leszálltak az első gépek Belgrádban*. 2022.04.10. <https://www.portfolio.hu/global/20220410/kinei-legvedelmi-raketarendszert-vettek-a-szerbek-leszalltak-az-elso-gepek-belgradban-538681#>

REMEK Éva (2016): Az EU bővítéspolitikája: a Nyugat-Balkán. *Tanulmánykötet a 7. BBK előadásából*. 186-194. https://real.mtak.hu/85321/1/186_7BBK_2016_kiadvany_2_kotett_ISBN_978_615_5460_97_5_u.pdf

Reuters. *Serbia tests Chinese drones, Russian jets at major exercise*. 2020.10.10. [Serbia tests Chinese drones, Russian jets at major exercise | Reuters](https://www.reuters.com/article/serbia-tests-chinese-drones/Serbia-tests-Chinese-drones-Russian-jets-at-major-exercise-idUSKBN26M0001)

Serbia, Strategy for the Improvement of the Position of Persons with Disabilities from 2020 to 2024 (Strategija za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/44/1/reg>

Statistical Office of the Republic of Serbia. <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/>

STOJANOVIC, Dusan (2022): Serbia praises another arms shipment from Russia. *DefenseNews*, 2022. január 3. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/01/03/serbia-praises-another-arms-shipment-from-russia/>

Strategy for Social Inclusion of the Roma in the Republic of Serbia 2016-2025. [НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ИНКЛУЗИЈЕ РОМА \(ohchr.org\)](https://ohchr.org/en/hrcouncil/doc/2016/12/serbia-roma-social-inclusion-strategy-2016-2025)

SUBOTIĆ, Jelena (2022): Holocaust and the Meaning of the Srebrenica Genocide: A Reflection on a Controversy. *Journal of Genocide Research*, 24(1), 71-82.

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14623528.2021.1979294?casa_token=aOsWcY YwoUsAAAAA%3AdbHEDeX2oIWtYsJQ2nr92hFwVktvIhlxBwaxPvxVNNERROpSx2ufdCq3LPIV-balz_GSBkKMOMvcNQ

Szerb Köztársaság Alkotmánya. 2006.

https://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf

Szerbia Köztársaság Nagykövetsége Budapest-Magyarország.

<http://www.budapest.mfa.gov.rs/hun/serbia.php>

SZILVÁGYI Tibor (2019): A Nyugat-Balkáni államok európai integrációja és biztonsági helyzete. *Biztonságtudományi Szemle*, 1(4), 53-82. <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/41>

Trading Economics. Serbia Exports By Country. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports-by-country>

Trading Economics. Serbia Exports to China.

<https://tradingeconomics.com/serbia/exports/china>

Trading Economics. Serbia Exports to Germany.

<https://tradingeconomics.com/serbia/exports/germany>

Trading Economics. Serbia Exports to Italy. <https://tradingeconomics.com/serbia/exports/italy>

Trading Economics. Serbia Exports to Russia.

<https://tradingeconomics.com/serbia/exports/russia>

Trading Economics. Serbia Imports By Country.

<https://tradingeconomics.com/serbia/imports-by-country>

Trading Economics. Serbia Imports from China.

<https://tradingeconomics.com/serbia/imports/china>

Trading Economics. Serbia Imports from Germany.

<https://tradingeconomics.com/serbia/imports/germany>

Trading Economics. Serbia Imports from Italy.

<https://tradingeconomics.com/serbia/imports/italy>

Trading Economics. Serbia Imports from Russia.

<https://tradingeconomics.com/serbia/imports/russia>

United Nations Digital Library. United Nations Security Council Resolution 1203.

<https://digitallibrary.un.org/record/262334?v=pdf>

United Nations Digital Library. United Nations Security Council Resolution 1244.

<https://digitallibrary.un.org/record/274488?v=pdf>

United Nations Security Council. Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status. <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kosovo%20S2007%20168.pdf>

Vajdasági Magyar Szövetség. Képviselők és tisztségviselők.

<https://www.vmsz.org.rs/rolunk/kepviselok-es-tisztsegviselok>

WEBBER, Mark (2009): The Kosovo war: a recapitulation. *International Affairs*, 85(3), 447–459. <https://academic.oup.com/ia/article/85/3/447/2326039?login=true>

World Population Review. Standard of Living by Country | Quality of Life by Country 2024.

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/standard-of-living-by-country>